

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Politické strany ve Velké Británii se zaměřením na Liberálně demokratickou
stranu

Political Parties in Great Britain with the Focus on Liberal Democrats

Zuzana Kadlecová

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny Csc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Anglický jazyk – Základy společenských věd

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Politické strany ve Velké Británii se zaměřením na Liberálně demokratickou stranu vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17.7.2015

.....

Děkuji PhDr. Josefu Stracenému Csc. za cenné rady a odborné vedení mé diplomové práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá analýzou britského stranicko-politického systému a jeho specifik, se zaměřením na hlavní politické strany ve Velké Británii, jejich původ, vývoj a současné postavení v britském systému stran. Práce využívá metod analýzy odborných zdrojů v anglickém jazyce, rozboru zejména britských elektronických zdrojů jako jsou časopisy a noviny a využívá také statistických údajů. Cílem první části je poskytnout teoretickou základnu pro další části práce. Druhá část se zaměřuje na hlavní politické strany Velké Británie, jejich vývoj, programy a současné postavení. Těžiště práce je v poslední části, která se zabývá Liberálně demokratickou stranou, jejím vznikem, vývojem a zejména posledními dvěma volbami. Závěr práce obsahuje pokus o vlastní stanovisko týkající se důvodů úspěchu a neúspěchu strany ve volbách v závislosti na programatice, složení elektorátu a dalších okolnostech.

KLÍČOVÁ SLOVA

Velká Británie, politické strany, typy stran, funkce stran, vznik stran, stranicko-politické systémy, bipartismus, britský stranicko-politický systém, volby 2010, volby 2015, volební program, elektorát, Liberálně demokratická strana, Konzervativní strana, Labouristická strana.

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the analysis of British party system and its special features, with the focus on the main political parties in Great Britain, their history, their development and the current position within the system. The thesis employs methods of analysis of specialised sources in the English language mainly. The aim of the first part is to provide theoretical knowledge to establish background for better understanding the rest of the thesis. The following part of the thesis deals with the main political parties in Great Britain, their development, programmes and their current position in the system. The most important part of the thesis is the last one, which focuses on Liberal Democratic Party, its beginnings, development and puts emphasis on the two last elections in 2010 and 2015. There is an attempt to provide an opinion on what were the reasons of the election results depending on election program, electorate and other specifications.

KEYWORDS

Great Britain, political parties, types of parties, functions of parties, systems of political parties, British political parties system, two-partism, election 2010, election 2015, programme, electorate, Liberal Democratic Party, Conservative Party, Labour Party.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Politická strana	9
2.1	Definice	9
2.2	Vznik politických stran.....	14
2.3	Funkce politických stran.....	19
2.4	Typy stran	21
2.5	Systémy politických stran.....	25
2.5.1	Systém jediné strany	27
2.5.2	Systém dvou stran	28
2.5.3	Systém více než dvou stran, multipartismus.....	31
3	Hlavní politické strany Velké Británie.....	36
3.1	Stranický systém Velké Británie a jeho vývoj	36
3.2	Konzervativní strana.....	46
3.3	Labouristé	52
4	Liberálně demokratická strana	59
4.1	Vznik, vývoj a postavení strany	59
4.2	Organizační struktura a elektorát.....	68
4.3	Programatika strany	74
5	Závěr.....	78
6	Seznam použitých informačních zdrojů	81
7	Seznam příloh.....	86

1 Úvod

Důvody k výběru tématu diplomové práce zaměřené na politické strany Spojeného království Velké Británie a Severního Irska¹ s těžištěm na Liberálně demokratickou stranu byla zejména snaha pokračovat v tématu, které bylo rozebíráno v bakalářské práci, jež se zabývala komparací politických systémů České republiky a Velké Británie. Neméně důležitým důvodem byla úzká souvislost se studiem oboru Anglického jazyka, a v neposlední řadě byla důvodem výběru tématu jeho aktuálnost, zejména s ohledem na Liberálně demokratickou stranu, která v roce 2010 vstupem do koaliční vlády proměnila politickou scénu a dostala šanci přinést mnoho změn, a v roce 2015 ve volbách neuspěla. Liberálně demokratická strana sice pokračuje v dlouhé historii Liberálů, je ale velmi mladá a doposud se o ní příliš mnoho nenapsalo. Zejména v českém prostředí tak chybí publikace, které by se stranou podrobně zabývaly a podobná situace panuje i v oblasti médií elektronických.

V práci se využívá metod analýzy odborné literatury v českém a anglickém jazyce, rozboru zejména britských elektronických zdrojů jako jsou časopisy, noviny a články a také je využito statistických údajů. Podstatou práce je pak pokus o vlastní stanovisko týkající se situace strany na politické scéně s ohledem na výsledky posledních dvou voleb v letech 2010 a 2015.

Cílem první části je poskytnout teoretickou základnu týkající se problematiky politických stran a poskytnout tak pomoc při analýze zdrojů a statistických údajů v ostatních částech práce.

Cílem druhé části je postihnout vývoj britského stranického systému a seznámit se s programatikou hlavních politických stran Velké Británie.

Těžiště práce spočívá ve třetí části, která se zaměřuje na Liberálně demokratickou stranu, její historický původ, vznik, vývoj, programatiku a elektorát strany a pokus

¹ Dále jen Velká Británie.

o vlastní stanovisko týkající se aktuální situace a příčin posledních volebních výsledků.

2 Politická strana

Sice jsou dnes politické strany často terčem kritiky, jejich existence je v moderní politice a v liberálně demokratických režimech nenahraditelnou a bezpodmínečnou součástí. Pokud chce být libovolný stát demokratickým, musí v něm nutně existovat politické strany. Samotná přítomnost stran ve státě však nezaručuje demokracii (například za reálného socialismu v Československu existovalo několik stran a dokonce probíhaly volby). Hlavním požadavkem na demokratičnost režimu je totiž zejména volná soutěž stran. Tuto podmínku zmiňuje i Ústava v článku 5: „*Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů.*“² Jak píše Kopeček, „*demokracie ve své podstatě není nic jiného než soutěž mezi jednotlivci a zorganizovanými skupinami (primárně politickými stranami) o klíčové pozice v systému vládnutí, a to prostřednictvím regulérních voleb a s vyloučením použití násilí.*“³ V totalitních režimech není sice přítomnost stran vyloučena, jde ale čistě o organizační jednotku a strany zde neplní a ani nemohou plnit stejnou funkci jako v demokratických režimech, pouze figuruji jako prostředek manipulace a útlaku.⁴

2.1 Definice

Evropské jazyky odvozují slovo, které v daném jazyce označuje politickou stranu, od slova latinského původu *pars* - podstatného jména, které označuje část, díl, podíl, stranu. Tento základ používá většina autorů zabývajících se politickými stranami. Výjimkou je pouze Giovanni Sartori, který vychází ze slovesa *partire* – rozdělovat, dělit. Čeština a slovenština mají zvláštní postavení v rámci evropských, ale i slovanských jazyků. V češtině se slovo strana odvozuje složitěji z praslovanského základu, který souvisí s latinským výrazem *sternere* – prostor,

² PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, POSLANECKÁ SNĚMOVNA. *Ústava České republiky* [online]. Praha, 1992 [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

³ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 7.

⁴ Tamtéž, s. 9.

prostranství. Důsledkem při používání výrazu *strana* je vznik nejasností dvojího druhu – za prvé, slovo *strana* může označovat i jiné fenomény, které s politickou stranou nijak nesouvisí (například světová strana, smluvní strana) a tak je potřeba i v politickém kontextu připojit ke slovu *strana* atribut *politická*. Naproti tomu ostatní jazyky používají jednoznačný výraz a takový problém vůbec neřeší. Za druhé, z významu latinského slova *pars* vyplývá existence celku složeného ze stejných částí, jehož je (politická) strana součástí. V češtině ale výraz *strana* v sobě tento náznak nenese a tak by mohlo dojít k zavádějícímu výkladu, že jde o okraj či stranu něčeho jiného. Například v angličtině se mluví o straně jako o *party* a Sartori tento implicitní význam vyjádřil výrazem *part-of-a-whole*. Důležitost tohoto skrytého významu potvrzuje i fakt, že většina definicí užívá problém části a celku jako klíčovou záležitost, kdy jde mimo jiné o to blíže určit, čím se strana odlišuje od celku, jaké jsou její charakteristické rysy, jaký je její vztah k celku, její místo v něm a její vztah k ostatním částem.⁵

Od počátku panuje v politologii a stranicko-politickém výzkumu snaha definovat, co přesně politická strana je a jaké jsou její určující znaky. Někteří politologové vytvořili definici vlastní, mnoho autorů se vymezovalo vůči definicím jiných autorů, jiní myslitelé rezignovali na definování a někteří se tomu vyhýbali. I proto v současné době neexistuje jedna obecně platná definice, která by dokázala postihnout fenomén strany přesně, důkladně a beze zbytku a zároveň by byla platná pro všechny existující politické strany ve všech kontextech. V politologii najdeme poměrně velké množství definic, jež byly postupně formulovány v průběhu historie od počátku vzniku původních politických stran, přes strany 19. století, až po moderní strany, jak je známe dnes.

Definice i autoři samotní byli ovlivněni různými faktory. Například Fiala a Strmiska poukazují na historickou a geografickou podmíněnost, které jsou na sobě vzájemně závislé. První se týká historického období, ve kterém byla definice formulována, protože v průběhu času se strany vyvíjely a nebyly vždy takové, jak je známe dnes. Druhá, geografická podmíněnost ukazuje, že se politické strany od sebe liší nejen

⁵ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 17.

v jednotlivých oblastech světa, ale že jsou rozdíly dokonce i mezi stranami jednotlivých států. Tyto faktory je třeba vždy brát v úvahu a uvědomit si, že nelze srovnávat dvě rozdílné definice různých historických a geografických kontextů, protože se současnou podobou moderních politických stran mají společného jen málo. Definice jsou navíc závislé i na tom, jak autoři definují celek - tedy jako stát, společnost nebo politický systém.⁶

Na definování ale není potřeba zcela rezignovat, existuje totiž několik klasických definic, které je možné používat. Pro kontext moderní Evropy je nejvhodnější použít definici Maxe Webera a jeho současníků.⁷ Weber definuje stranu jako *„sociální vztahy asociativního typu s příslušností založenou na dobrovolném náboru. Jeho předmětem je zajistit moc svým vůdcům uvnitř organizované skupiny k uskutečnění ideálů nebo získání materiálních výhod pro své pracovníky.“*⁸

První strany byly strany chápány jiným způsobem, než je tomu dnes a nejstarší definice kladly důraz na ideologický aspekt. Byly vnímány jako sdružení lidí, kteří mají stejné ideály a názory. Například Edmund Burke v roce 1770 definoval stranu takto: *„Strana je organizovaný celek lidí, kteří se sdružují k společnému dílu v národním zájmu podle zvláštního principu, na němž se shodli“*⁹, nebo Benjamin Constant roku 1816 uvádí, že strana je *„sdružení lidí, vyznávající stejné učení“*¹⁰.

Později se spolu s aspektem ideologickým nově objevuje také hledisko zájmů a dobytí moci a definice se tím o krůček přiblížily k dnešnímu chápání stran. Podle Françoise Goguela je strana *„seskupení určené k účasti na politickém životě,*

⁶ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. Teorie politických stran. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 21-22.

⁷ Tamtéž, s. 23.

⁸ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 23.

⁹ Tamtéž, s. 21.

¹⁰ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 21.

*k částečnému nebo úplnému dobytí moci a prosazení myšlenek a zájmů svých členů“.*¹¹

Raymond Aron v 60. letech do své definice zahrnuje aspekt výkonu moci jako zcela běžný a hlavní cíl strany. Určitou roli hraje i rozměr trvalosti, převzetí vlády a také pojetí obecného dobra: „*Strany jsou víceméně organizovaná dobrovolná seskupení, která vyvíjí víceméně stálou činnost a ve jménu jistého pojetí obecného společného zájmu se ucházejí o to, aby samy nebo v koalici převzaly funkce vlády*“.¹²

Zajímavé pojetí se objevuje u Josepha La Palombara a Myrona Weinera, kteří svou definici postavili na čtyřech základních kritériích. Za prvé, „*strana je trvalá organizace, tj. organizace, která pravděpodobně přežije své současné vůdce*“. To znamená, že strana, kterou založil charismatický vůdce, musí po jeho odchodu být schopna přežít.¹³ Za druhé, je to „*dobře zařízená a zjevně trvalá místní organizace udržující pravidelné a rozmanité vztahy na celostátním měřítku*“. Tím se strana odlišuje od pouhých parlamentních skupin, frakcí a politických skupin. Za třetí, „*existuje rozhodná vůle celostátních a místních vůdců organizace dosáhnout a ovlivňovat moc, ať už sami nebo s jinými, a nikoli pouze moc ovlivňovat*“. Za čtvrté, „*existuje snaha vyhledávat lidovou podporu ve volbách nebo jiným způsobem*“.¹⁴ Strany tak vyhledávají podporu nejen u voličů, ale například i u aktivistů a tím se odlišují od politických klubů. V této definici však zcela chybí aspekt prosazování ideálů. Například Novák tento rozměr zahrnul do definice vlastní: strana je „*trvalá organizace uspořádaná od celostátní až k místní úrovni, která se ve jménu určitého ideologického programu snaží sama nebo v rámci koalice dobýt a vykonávat moc, a za tím účelem vyhledává lidovou podporu*“.¹⁵ a dodává, že toto pojetí se objevuje skutečně až v 19. století - poprvé v USA roku 1828, ve Velké Británii změny

¹¹ Tamtéž, s. 21.

¹² NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 22.

¹³ Tamtéž, s. 23.

¹⁴ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 22.

¹⁵ Tamtéž, s. 23.

souvisely s volebními reformami v letech 1832 a 1867 a ve Francii a zbytku kontinentální Evropy se změny projeví až po roce 1848.¹⁶

Existuje mnoho definic a pojetí, které se objevovaly postupně od vzniku politických stran v 19. století až dodnes. Autoři se snaží o takovou definici, která by přesně vyjadřovala tento fenomén a zároveň by byla platná ve všech situacích, ve všech geografických a časových kontextech. Za tři nejvýznamnější práce, které se věnují politickým stranám, považujeme práce Duvergera, který se definici vyhýbá, Beyme, který na definování dokonce rezignuje a Sartori, který vytvořil definici vlastní.¹⁷

Giovanni Sartori přišel s tzv. minimální definicí. Politická strana je podle něj „*politická skupina, jež se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů.*“¹⁸ Dodává, že v minimální definici jde o to vynechat takové určující znaky, které nejsou nezbytné pro identifikaci jevu a mohou měnit.¹⁹

Sartori ale nebyl jediným, kdo se pokoušel o minimální definici. Ve svém díle uvádí jako příklad i jiné autory, například Lasswella a Kaplana: „*Strana je skupina, která předkládá všeobecná témata a předkládá ve volbách kandidáty*“²⁰ a Riggse „*jakákoli organizace, která nominuje kandidáty pro volby do voleného shromáždění*“. Strmiska a Fiala se také přiklání k tomu, že je minimální definice cestou k obecné definici, protože vynechává specifické znaky, čímž se zvyšuje její

¹⁶ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2. s. 23.

¹⁷ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 27.

¹⁸ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4, s. 74.

¹⁹ Tamtéž, s. 70.

²⁰ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4, s. 71.

obecnost a může tak zahrnout všechny typy stran ve všech časových a geografických kontextech.²¹

Jinou cestou k dosažení definice je také cesta speciální definice ad hoc. Taková definice se věnuje jen konkrétnímu případu a nemusí tak plnit požadavek platnosti pro všechny typy stran za všech okolností. Nejprve je však nutné provést základní geografickou redukci na strany v euroamerickém prostoru spolu s Austrálií a Izraelí proti stranám rozvojových zemí, protože problematika stran zde není dostatečně probádána a tak nelze tyto strany ani hodnotit, ani klasifikovat. Další nutná redukce je časová, kde jde o to nezatěžovat současné definice množstvím výjimek z historie a zaměřit se tak jen na definice po 2. světové válce. Třetí redukce, obsahová, se týká omezení na demokratické politické systémy (nikoli autoritativní režimy s pseudovolbami).²² Autoři ale často intuitivně provádí tyto základní redukce, aniž by to byl jejich záměr, a tak se ve většině definic objevují čtyři společné znaky: Dobrovolnost, otevřenost, trvalost organizace; získání politické moci; dosažení moci ve volbách; a společné představy a zájmy členů.²³

2.2 Vznik politických stran

Existuje několik teoretických přístupů ke vzniku politických stran. Například Klaus von Beyme rozlišuje tři základní teorie – teorii institucionální, teorii kritických situací a modernizační teorii. Teorie institucionální odvozuje vznik politických stran od vývoje politických systémů. Tento přístup se objevuje také například u Duvergera. Teorie kritických situací spojuje vznik politických stran s mezníky jako vznik nových států, nebo rozpad ústavních systémů. Třetím přístupem je modernizační teorie, která zdůvodňuje vznik stran sociálními a ekonomickými faktory. Objevuje se například u La Palombara a Weinera. Miroslav Novák rozlišuje přístup institucionální a další tři – developmentalistický, který souvisí

²¹ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 29.

²² Tamtéž, s. 32.

²³ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 33.

s vývojem podobně jako modernizační přístup, přístup historicko-konfliktní a funkcionalistický, který vysvětluje vznik stran jejich funkcí.²⁴

Řešíme-li otázku vzniku politických stran, je důležité si uvědomit, že tím můžeme myslet dvě různé věci. V literatuře se totiž setkáváme se dvěma tematickými okruhy, které není možné vysvětlit jednou společnou teorií. Za první ji lze chápat jako vznik nového historického fenoménu, tj. jak a za jakých podmínek strany vůbec vznikly jako takové a za druhé můžeme myslet vznik nových politických stran v již existujících politických systémech.²⁵

Počátek zrodu moderních politických stran datujeme do 19. století. Jednou z dominantních teorií vzniku politických stran je teorie Maurice Duvergera, který rozlišil strany podle toho, jak jsou spojeny s parlamentem a volebními mechanismy – na strany interně a externě vzniklé.

První z nich, interně vzniklé, mají parlamentní původ, tj. byly založeny skupinou poslanců podobných názorů, nebo pocházejících ze stejného regionu. Tak vznikla většina konzervativních a liberálních stran v 19. století, které byly vytvořeny právě poslanci. Situace interně vzniklých stran se ale změnila s postupným rozšiřováním volebního práva, když byly strany nuceny vyhledávat širší podporu voličů. Z původní orientace výlučně na parlamentní půdu se musely zaměřit jiným směrem a začít budovat územní organizační strukturu s hustějším propojením na voliče. I přesto se ale ještě dlouho jejich parlamentní původ odrážel ve velmi silném postavení parlamentního klubu ve struktuře strany.²⁶

Druhý typ, externě vzniklé strany, se zrodily mimo parlament. Prvními stranami tohoto typu byly socialistické a sociálnědemokratické organizace, které fungovaly jako politická reprezentace dělnictva. Dělnictvo původně nedisponovalo volebním právem a nemělo tak žádné zastoupení v parlamentu, což vedlo ke snaze vynahradit

²⁴ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 52.

²⁵ Tamtéž, s. 53.

²⁶ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 13.

tuto absenci zavedením propracované organizační struktury napojené na další podpůrné organizace – například odbory, a společně vytvářet tlak na zavedení všeobecného volebního práva. Díky velké voličské základně se po jeho zavedení sociálnědemokratické strany těšily velmi silné politické reprezentaci v parlamentu, ale vzhledem k jejich původu měl jejich parlamentní klub ještě dlouho slabší postavení než kluby liberálních a konzervativních stran.

Podobným způsobem jako sociálnědemokratické strany vznikaly i křesťanské formace, pro které ale bylo klíčové napojení na katolickou církev, nikoli na odbory.²⁷

Jeden z nejrozšířenějších přístupů zabývajících se vznikem politických stran je koncept konfliktních linií Steina Rokkana, tzv. cleavages, který vysvětluje vznik stran 19. století, ale lze jím vysvětlit také změny evropských stranickopolitických systémů 20. století – dokázal totiž reagovat na změny, které probíhají ve stranickopolitických systémech v posledních několika desítkách let. Základní myšlenkou tohoto přístupu je, že každá společnost je rozdělena na určité sociální skupiny, které se od sebe vzájemně liší a zároveň si je každá tato část vědoma své identity. Mezi těmito skupinami často panuje napětí, které obvykle vychází z jejich rozdílných zájmů – například dělníci a podnikatelé. Je-li toto napětí dostatečně silné a trvá dost dlouho, může vést ke vzniku konfliktní linie. Jednotlivé skupiny pak mohou být reprezentovány zájmovými skupinami či politickými stranami. Při aplikaci této teorie je ale potřeba brát v úvahu míru segmentace dané společnosti, která se v jednotlivých případech může značně lišit, neboť každá společnost je unikátní s ohledem na své etnické, náboženské a kulturní složení a sociální mobilitu mezi jednotlivými sociálními skupinami.²⁸

Podle Rokkana rozlišujeme v západoevropské společnosti tyto nejvýznamnější konfliktní linie, které později sloužily jako základ pro vznik různých formací – na základě konfliktní linie centrum-periferie vznikly formace regionální povahy, na

²⁷ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 14.

²⁸ Tamtéž, s. 20.

základě linie církev-stát se vytvořily formace s křesťanskodemokratickou a křesťanskosociální orientací. Linie město – venkov určila vznik agrárních stran, které hájily zájmy venkova a zemědělského obyvatelstva. Linie vlastníci-pracující dala vzniknout sociálnědemokratickým a socialistickým stranám, které zastupovaly zájmy dělníků a měla homogenizující vliv, neboť právě na základě rozporu mezi vlastníky a pracujícími vznikly nejdůležitější strany moderní evropské pravice a levice.²⁹

V případě západoevropské společnosti probíhala segmentace spolu se dvěma historickými procesy, během nichž se zformovaly moderní státy a národy – národní a průmyslová revoluce, které ovlivňovaly společnost a politiku na územní i funkcionální úrovni. Díky národní revoluci vznikl rozpor jednak mezi centrem a periferií, jednak mezi církví a státem. Průmyslová revoluce pak přinesla rozpor mezi městem a venkovem a mezi zaměstnavateli a zaměstnanci (vlastníky a pracujícími). Proces vytváření moderních národů byl proces komplikovaný a dlouhodobý, neboť po národním sjednocení často protestovaly některé regiony, které měly z různých důvodů odlišnou identitu než centrum – například důvody etnické, historické, nebo jazykové. V tomto smyslu tedy národní revoluce způsobila rozpor mezi centrem a periferií.³⁰

Současně s procesem národní revoluce někdy probíhaly i snahy států omezit nezávislost církví, které se tomuto omezování bránily. Zároveň s tímto konfliktem probíhal proces sekularizace v 19. a 20. století. Tak národní revoluce pomohla ke vzniku rozporu mezi církví a státem.³¹

Průmyslová revoluce do určité míry souvisela s národní revolucí. Přinesla industrializaci Evropy a způsobila mnoho změn ve sféře demografické,

²⁹ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 21.

³⁰ Tamtéž, s. 20.

³¹ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 20.

společenské, i v oblasti politické struktury. Nastala urbanizace, města se rozrůstala co do počtu obyvatel, rozlohy i významnosti a často se kryla právě s centry národních revolucí. Ekonomický a politický význam měst rostl. Souhrn těchto tendencí tak způsoboval odpor a nevoli venkovského obyvatelstva a vznikl tak rozpor mezi městem a venkovem.³²

Významné změny se také objevily v oblasti ekonomiky, která začala být založena z velké části na soukromém podnikání a námezdní práci. Mezi těmito dvěma skupinami se pak v důsledku rozdílných zájmů objevil velmi silný rozpor, který lze nazvat jako rozpor mezi zaměstnavateli a zaměstnanci či vlastníky a pracujícími.³³

Rokkan rozlišuje ještě jeden zlomový okamžik v procesu utváření moderních politických stran. Jde o mezinárodní revoluci, která započala v Rusku roku 1917 bolševickou revolucí, díky níž vzniklo vnitřní napětí uvnitř dělnické komunity, vzniklé na základě rozporu mezi národní (a reformě socialistickou) a mezinárodní (revoluční) identitou. Toto napětí umožnilo vznik komunistických stran na přelomu 20. a 30. let 20. století.³⁴

Rokkanův pohled na Evropu je označován jako globalizující a v této souvislosti se také hovoří o hypotéze zamrznutí stranických systémů většiny zemí západní Evropy, neboť v 60. letech minulého století měly téměř stejnou podobu jako v době, kdy vznikaly. K tzv. rozmrznutí došlo působením mnoha změn v západoevropské společnosti. V důsledku vzestupu životní úrovně, změn životních hodnot mladých lidí, kteří vyrostli již výlučně za poválečných podmínek, se začalo měnit jejich chování, které se týkalo nejen životního stylu, ale také volebního chování. Snížil se počet zemědělského obyvatelstva a dělnictva, střední třída se naopak rozšiřovala a rostla také sociální mobilita. Všechny tyto aspekty se tak nutně musely projevit také

³² STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 20.

³³ Tamtéž, s. 20.

³⁴ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 21.

na politických postojích voličů – nebyli tak loajální vůči tradičním stranám, které začaly ztrácet voliče a naopak různé alternativní strany a uskupení se těšily stále větší podpoře. Voličské hlasy se začaly pohybovat a přecházet mezi jednotlivými tradičními stranami, ale přesuny podpory voličů se děly také mezi tradičními a novými stranami. Tak došlo k rozmrznutí stranických systémů.³⁵

2.3 Funkce politických stran

V odborné literatuře lze nalézt poměrně velké množství a různých způsobů klasifikace stran z hlediska jejich funkce.

Například Brunner rozlišuje čtyři základní funkce: integrační, výběru vedení, výkon moci a kontrola moci. Integrační funkce představuje různé způsoby zprostředkování mezi lidem a nositeli moci, funkce výběru vedení, kdy strany vybírají a prosazují své kandidáty do vedoucích funkcí, výkon moci naplňovaný stranou, která zvítězila ve volbách a kontrola moci, která je realizována opozičními politickými stranami. Výkon a kontrola moci se vzájemně vylučují a doplňují zároveň. První dvě jmenované funkce plní každá politická strana v každé situaci, zatímco poslední dvě funkce se vzájemně vylučují a nelze je plnit současně, tedy každou tuto funkci plní politická strana v různých situacích.³⁶

Obecně lze rozdělit funkce politických stran na dvě základní skupiny – funkce, které plní v rámci politického systému jedna strana (tuto skupinu lze dále rozdělit na univerzální funkce, tj. plní je každá politická strana a na speciální funkce tj. plní je jen za určitých okolností některé politické strany) a funkce, které plní v rámci politického systému celý systém politických stran.³⁷

Z českých autorů se funkcemi politických stran zabývají například Klíma a Novák. Klíma rozlišuje pět hlavních funkcí - sjednocování zájmů, integrační funkce

³⁵ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 22.

³⁶ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 62.

³⁷ Tamtéž, s. 63.

naplňovaná poskytováním možnosti zájmovým skupinám účastnit se na formování a prosazování stranického programu, dále funkce politické socializace, mobilizace voličů a funkce organizace vlády.

Novák se zaměřuje zejména na tzv. tribunskou funkci stran, kterou dává do souvislosti s funkcionalistickým přístupem. Tuto funkci prvně zmiňuje francouzský politolog Georges Lavau, který ji připisuje zejména stranám, které hájí skupiny společnosti vyloučených z účasti v systému. Tyto strany (tzv. antisystémové) jsou zjevně nepřátelské vůči systému a tak skrytě plní tribunskou funkci, tj. nepřímo přispívají k naplňování a zachování některých prvků systému. Tribunská funkce je prospěšná i neprospěšná zároveň – sice narušuje harmonii systému, ale zároveň odrazuje od revolučních sklonů. Novák dále jmenuje čtyři základní funkce podle Lavaua. Jde o funkci rekrutování, výběr a střídání řídicích pracovníků, funkci strukturování veřejného mínění, funkci integrace sociálních skupin a funkci kontroly, koordinace a stabilizace vládních orgánů.³⁸

Zajímavým počinem je také katalog funkcí Elmara Wiesendahla z 80. let, který sestavil výčet osmnácti nejčastěji se vyskytujících funkcí. Seřadil je sestupně od těch nejčastějších: „1. Výběr a rekrutování elity, 2. Utváření vůle, programu a formulování cílů, 3. Vytváření mínění, informace a komunikace, 4. Vytváření vlády, řízení a koordinace, 5. Soutěž o hlasy, účast ve volbách a volební boj, 6. Artikulace a reprezentace zájmů, 7. Integrace skupin, 8. Artikulace zájmů, 9. Nominování kandidátů a jejich prezentace, 10. Vzdělávání a politická socializace, 11. Mobilizování mas, vzdělávání mas, participace, 12. Propaganda, mobilizace a podpora, 13. Legitimizační funkce a vytváření konsenzu 14. Funkce spojování, 15. Zprostředkování a transformace zájmů, 16. Kontrola vlády, 17. Udržování systému, 18. Reforma systému a jeho inovace.“³⁹

Také Klaus von Beyme formuloval v 80. letech čtyři stranicko-politické funkce, které jsou také velmi často citovány. Jde o funkci vymezení cíle, jež se týká

³⁸ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 41.

³⁹ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 67.

ideologie a programu strany, funkce artikulace společných zájmů, mobilizace a socializace občanů zejména při volbách a rekrutování elit a vytváření vlády.⁴⁰

2.4 Typy stran

V literatuře nalezneme nepřeberné množství různých modelů typologií a hledisek, podle kterých lze politické strany rozlišovat. Mnoho autorů však neopomene zmínit klasickou Duvergerovu typologii, kterou navazuje na své vymezení vzniku stran. Často je také zmiňována Weberova, Brunnerova a Kirchheimerova typologie.

S oblastí typologie stran je spojeno několik obtíží. Je sice v zásadě nejrozvinutější oblastí stranicko-politického výzkumu, nicméně je zde skutečně velké množství typologií, které se mnohdy navzájem překrývají, nebo v nich dochází k pojmovým nejasnostem, někdy autoři nerozlišují přístup synchronní a diachronní, takže se v jejich typologii smíchají vývojové typy s těmi, které vychází z ideově pragmatického hlediska.⁴¹

Max Weber postavil svůj model na hledisku cílů. Rozlišil strany světonázorové, patronátní a honorační. V literatuře se často zmiňuje model Maurice Duvergera, který rozlišil strany podle jejich vzniku, někdy se uvádí také dle organizačního aspektu. Rozlišuje strany kádrové a masové, dle toho, kde má strana svůj původ, tj. mimoparlamentní nebo parlamentní. Strany kádrové, někdy také strany notáblů, honorační strany či elitní strany mají svůj původ na půdě parlamentu, kdy skupinka vůdců založila zprvu uzavřený parlamentní klub. Zpočátku tyto organizace příliš neusilovaly o širší podporu voličů, o stabilní územní organizaci, ani o rozšiřování počtu členů. Volební právo bylo v této době stále ještě omezené a tak o to ani usilovat nepotřebovaly. Jejich snaha etablování vycházela z kvality, tj. z malého množství kvalitních kandidátů, často populární a vlivné osobnosti, které zajistí hlasy voličů. Takovými stranami byly původně zejména liberální a konzervativní formace. Jak se ale začaly postupně objevovat strany masové, tj. strany sociálnědemokratické a socialistické, byly nuceny začít měnit svou strukturu a

⁴⁰ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 69.

⁴¹ Tamtéž, s. 77.

přizpůsobovat se tak modelu masové strany, nicméně málokdy byly stejně úspěšné.⁴²

Druhým vývojovým typem stran jsou strany masové, které vznikaly mimo parlament i volby. Byly to zejména strany socialistické a sociálnědemokratické. Protože na půdě parlamentu byly často vnímány jako antisystémové, stala se pro ně základem pevná a propracovaná organizační struktura – velký počet voličů a členů, o které by se mohly opřít. *„Masové strany se tak vyznačují nejenom početnějším členstvem než kádrové strany, ale zejména propracovanou organizační strukturou a fungujícím stranickým aparátem. Právě v prostředí masových stran má svůj původ výraz stranická mašinerie.“*⁴³ To představovalo velmi důležitý aspekt hned z několika důvodů. Početná členská základna hrála důležitou roli při organizování volebních kampaní, získávání voličů, při organizování různých manifestací, protestů, shromáždění a v neposlední řadě členské příspěvky tvořily značnou část příjmů strany, které se vynakládaly na volební kampaně a na financování stranického aparátu.⁴⁴

Masové strany byly centralizované, disciplinované, měly propracovaný a ideologicky vyhraněný program a silně se orientovaly na určitou sociální skupinu, zatímco strany kádrové byly decentralizované, méně disciplinované a jejich program nebyl tak propracovaný. Masové strany se tak díky těmto skutečnostem staly velmi silnými a ovlivnily tak podobu mnoha dalších proudů politiky, například křesťané, agráři. Někdy se také masovým stranám říká též strany sociální integrace, protože silná identita strany byla navázána na určitý segment společnosti,

⁴² STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 14.

⁴³ Tamtéž, s. 15.

⁴⁴ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 15.

jejíž členové byli součástí souvisejících organizací, například odbory či mládežnické organizace a tak byli de facto integrováni.⁴⁵

Později se začal objevovat nový vývojový typ stran – strany všelidové, známé také jako catch-all parties, které se začaly objevovat po roce 1945 a které identifikoval Otto Kirchheimer v 60. letech. Označoval je jako strany univerzální, ale užívají se i výrazy jako strana volební, všelidová nebo všežravá. Vznik tohoto typu souvisí s novým životním stylem a hodnotami lidí po druhé světové válce, růst sociální mobility a rozpad tradičních sociálních hranic, kdy došlo k tzv. rozmrznutí stranických systémů, (jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole o vzniku stran). Rozmrznutím došlo k otevření celého systému a růst střední třídy, která neměla tak vyhraněné politické názory, tvořila právě tu část obyvatel, o kterou mohly masové strany nově usilovat zvýšením ohebnosti svých programů a jejich rozšířením a tím přestaly být masové strany tolik orientovány na jeden segment společnosti. Catch-all parties se tak zaměřily na získávání voličů z různých sociálních skupin. V masových stranách došlo k uvolnění vazeb mezi stranou a voliči, ideologický konflikt se zmírnil, rozšířil se program stran a vzrostl význam předvolebních kampaní, které cílily zejména na nerozhodnuté voliče a prostřednictvím televize a jiných médií. Díky televizi se také zvýšil význam mediálního obrazu politiků a svět politiky se tak mohl více personalizovat. Činnost všelidových stran je financována částečně také ze státních zdrojů, strany se již nemusí spoléhat na příspěvky ze soukromých rukou, příspěvky členů.⁴⁶

Podle politologů Katze a Maira se v posledních desetiletích (od 70. let) objevil další vývojový typ stran – strany kartelové. Taková strana vykazuje posílené znaky catch-all parties. Vychází se z toho, že formální struktura a těsné napojení na členy je spíše přítěží nežli výhodou a tak se kartelové strany již zcela orientují na získávání finančních prostředků od státu, nikoli od svých voličů. Snaží se získávat různé státní dotace a usilují o co největší přístup do masových sdělovacích

⁴⁵ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s 15.

⁴⁶ Tamtéž, s. 16.

prostředků. Jejich propojení se státem je silnější, než jak je tomu u všelidových stran. Důležitým aspektem je také fakt, že rozdíly v jejich programech se stírají a postupně mizí politická soutěživost: „*V ideově-politické rovině se rozdíly mezi kartelovými stranami téměř stírají a politická obec je prostoupěna všeobjímajícím konsenzem, v důsledku čehož mizí politická soutěživost.*“⁴⁷

Fiala a Strmiska uvádí dva základní modely typologií stran. Za prvé rozlišují vývojovou typologii – studují etapy vývoje stran v průběhu historie, a typologii vycházející z ideologické rodiny a skupiny, tj. berou v úvahu myšlenkové a programové zdroje stran. Etapami vývoje stran se zabýval také například Weber, Neumann, nebo Kirchheimer, na něž navázali Katz a Mair a vytvořili na základě jejich studia čtyři vývojová stadia: strany elitní, které se objevily jako první v 19. století, strany masové, které vznikaly postupně v rozmezí 1880-1960, strany všelidové, které se začínají objevovat po roce 1945 a posledním vývojovým stadiem jsou strany kartelové, o kterých se hovoří zhruba od roku 1970.⁴⁸

Druhý model, zohledňující ideově-politický program, vypracoval Klaus von Beyme a rozlišil devět typů stran: Strany liberální a radikální, konzervativní strany, socialistické a sociálně-demokratické strany, křesťansko-demokratické strany, komunistické strany, rolnické strany, regionální a etnické strany, strany krajně pravicové a ekologické strany. Tento model lze z velké části použít i na současné stranicko-politické systémy.⁴⁹ Většinu těchto typů stran můžeme pozorovat i ve stranickém systému Velké Británie. Například liberální typ je reprezentován Liberálně demokratickou stranou (a dříve Liberální stranou), konzervativní typ je reprezentován zejména Konzervativní stranou, sociálně-demokratický typ dřívější Sociálně demokratickou stranou a Labouristy.

⁴⁷ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 17.

⁴⁸ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 85.

⁴⁹ Tamtéž, s. 85.

Giovanni Sartori se samotné typologii nevěnuje, zaměřuje se spíše na systémy politických stran a od nich pak předpokládá možnost odvodit jejich typy.

Politické strany lze také rozlišovat na základě jejich pozice v rámci politického spektra. V rámci každého politického systému existuje unikátní pravolevé kontinuum založené na charakteristice jednotlivých stran přítomných v systému. V zásadě lze strany dělit na strany pravice, levice a středu. Důležité je uvědomit si, že například strana, která je v rámci konkrétního politického kontinua označována jako levicová, může být v rámci kontinua jiné země vnímána spíše jako strana středu. Politické spektrum je možné rozlišit i podrobněji: na levici, středovou levici, střed, středovou pravici a pravici. Strany se také mohou v rámci konkrétního pravolevého spektra pohybovat směrem vpravo či vlevo, v závislosti například na politice, kterou v daném období provádí, ale také na programu a jeho změnách.⁵⁰

2.5 Systémy politických stran

Zkoumáme-li politické strany, nestačí je analyzovat pouze samostatně, ale je třeba uvažovat také o stranách vzájemně, jejich vztazích mezi sebou. Ve většině systémů totiž existuje určitý počet různých stran, které se vyznačují koexistencí. Tato koexistence nabývá různých forem dle různých aspektů, jako je počet stran, vnitřní struktura stran systému, ideologie, velikost, koalice, které utváří a typy opozice. Souhrn těchto aspektů pak vytváří systém stran.⁵¹

Konkrétní podoba systému stran je pak výsledkem mnoha faktorů, které jsou v každé zemi odlišné – například tradice, dějiny, náboženské a etnické složení státu, národnostní rivalita a další. Některé faktory jsou ale společné všem zemím a Duverger rozlišuje tři: Sociálně-ekonomické faktory, čímž se rozumí sociální struktura v dané zemi, dále ideologické a kulturní faktory a za třetí technické faktory, čímž se myslí volební systém, který se uplatňuje v konkrétní zemi.⁵²

⁵⁰ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4, s. 360-365.

⁵¹ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 45.

⁵² Tamtéž, s. 47.

Podle Duvergera má volební systém vliv na podobu systému stran a formuluje několik zákonů, které se ukázaly v realitě jako téměř platné až na několik málo výjimek. Tak tedy máme tři Duvergerovy zákony:

*„Za prvé, proporční systém usnadňuje zavedení a udržování systému četných, tuhých (tj. ukázněných), nezávislých a obvykle stabilních stran. Za druhé, dvoukolový většinový systém tihne k systému více než dvou pružných (tj. nedisciplinovaných) závislých a relativně stabilních stran. Za třetí, jednokolový většinový systém pomáhá bipartismu, střídání, neboli alternaci dvou velkých nezávislých stran.“*⁵³

Duverger ovšem upozorňuje, že jde spíše o tendence. Jeden volební systém může usnadňovat vznik určitého systému, jiný volební systém může napomáhat vzniku jiného.⁵⁴

V zásadě lze tedy rozlišovat dva základní systémy stran, tedy pluralismus stran a v jeho protikladu systém jediné strany (monopartismus). Systém pluralitní je možné ztotožnit s liberální demokracií a systém jediné strany s totalitními režimy.⁵⁵

Novák se zaměřil na terminologické nuance jednotlivých termínů označující základní systémy stran. Píše, že je třeba rozlišovat pluralismus stran, jako systém, kde je více než jedna strana, tj. jde o soutěživé politické systémy v protikladu k systému jedné strany, monopartismu, tj. nesoutěživé systémy. Upozorňuje zejména na rozdíly mezi pluralismem a multipartismem, kdy pluralismus představuje systém s více než jednou stranou a multipartismus systém s více než dvěma stranami, jehož protikladem je bipartismus, systém dvou stran (oba tyto systémy jsou ale zároveň pluralitní). Termín „systém více stran“ považuje za matoucí a navrhuje tak používání přesnějšího termínu multipartismus, který se používá v angličtině a dalších evropských jazycích a přesněji vystihuje podstatu tohoto pojmu. Navrhuje, že v češtině by se mohl používat termín „mnohostranický

⁵³ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 60.

⁵⁴ Tamtéž, s. 60.

⁵⁵ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 63.

systém“⁵⁶ V následujících kapitolách se budeme podrobněji věnovat jednotlivým systémům.

2.5.1 Systém jediné strany

V systému jediné strany není dovoleno jiným stranám, aby soutěžily o moc a to zejména z důvodů udržení moci (k čemuž nepotřebuje ideologii, neboť se strana považuje za jedinou povolanou vykonávat a držet moc). Naopak v pluralitním systému je dovoleno různým politickým stranám účastnit se soutěže o moc, organizovat se a soutěžit o hlasy voličů ve volbách s jinými stranami. Sartori rozlišuje soupeření mezi politickými vůdci v těchto dvou systémech. Píše, že zatímco v systému jediné strany je rivalita mezi vůdci taková, že se staví přímo sami proti sobě, v pluralitním systému se staví vůdci proti sobě nepřímo, skrze voliče a volby.⁵⁷

Sartori se při rozlišování systémů stran drží dvou kritérií. Kritéria počtu a kritéria ideologie a rozlišuje tak jednotlivé případy jediné strany. Podle tohoto dělení tedy máme systém jediné strany v přísném slova smyslu, kde není možnost existence jakékoli jiné strany, tj. pluralismus není povolen. Sartori zde rozlišuje ještě několik podtypů jediné strany podle míry totality a nesnášenlivosti. Za prvé totalitní ideologickou jedinou stranu, která se vyznačuje silným důrazem na ideologii a vyžaduje mnoho spolupráce od společnosti. Totalitní strana ale nemusí nutně být jediné v systému jediné strany. Z historie vyplývá, že mnoho totalitních stran se vyprofilovalo z původně opozičních stran v pluralitním systému a její totalitní struktura a podstata začala vznikat až po získání monopolu na vládě. Takovou totalitní stranu, která existuje v rámci pluralitního systému, například strana komunistická, lze označit také za „anticipovanou jedinou stranu“, protože její pravá tvář se projeví, teprve když získá totalitní moc a její předchozí existence v rámci pluralismu byla ve znamení příprav na tuto situaci. Za druhé, autoritářská jediná strana, a za třetí pragmatická jediná strana (Duverger ji nazval jako „virtuálně pluralitní“), jež se vyznačuje slabší mírou ideologie. Systém hegemonické strany

⁵⁶ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 63.

⁵⁷ Tamtéž, s. 65.

povoluje podřízené strany – satelity, kterým ale nedovoluje otevřeně soutěžit o moc a reálně ohrožit její monopol. Neexistuje zde možnost ostatních stran rovnocenně soutěžit s hlavní stranou. Střídání u moci je vyloučené, vytváří se pouze dojem pluralitního systému, politické soutěže, organizace voleb a plurality. Jde o koexistenci a kooperaci stran, kde jedna má vedoucí úlohu. Ostatní strany mohou zastávat místa v administrativě nebo ve vládě, ale nesnaží se podryvat hegemonní stranu. Takové případy se vyskytovaly například v některých zemích střední Evropy za socialismu, například v Polsku. Sartori dále rozlišuje dva režimy hegemonické strany, a sice ideologické hegemonické strany, kde satelitní strany mají místo ve vládě, nicméně se fakticky vlády neúčastní a jejich vztah s hlavní stranou není rovnoprávný. Druhým podtypem je pragmatická hegemonická strana, jež se příliš často nevyskytuje.⁵⁸

V systému predominantní, neboli převládající strany normálně probíhají volby, ale jedna strana vyhrává několik voleb za sebou a dlouhou dobu se jí daří držet u moci. V tomto případě se jedná de facto o systém pluralitní, kde po dlouhou dobu nedošlo ke střídání u moci. Opozice zde zcela regulérně existuje, ale nedaří se jí získat dostatečný počet hlasů ve volbách k tomu, aby vystřídala převládající stranu u moci. Nicméně reálně existuje možnost, že predominantní strana ztratí své postavení a bude vystřídána stranou jinou.⁵⁹

Dále pak rozlišuje bipartismus, systém umírněného multipartismu (omezený pluralismus), extrémní multipartismus (polarizovaný pluralismus) a atomizovaný systém.⁶⁰

2.5.2 Systém dvou stran

Multipartismus je spojený s politickou nestabilitou, kde koaliční vlády mají kratší životnost než vlády homogenní a parlamentní systém směřuje k silné a účinné vládě pouze v případě, že má jedna strana většinu. Naopak v bipartismu se u moci střídají

⁵⁸ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 67.

⁵⁹ Tamtéž, s. 67.

⁶⁰ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 66.

dvě strany, které mají tendenci ke sblížování. Sartori v tomto směru uplatňuje svůj koncept ideologické vzdálenosti (taktéž ideologické polarizace), podle nějž má otázka stability nebo nestability multipartismu velký význam. Multipartismus Sartori dělí na umírněný, tzv. moderate pluralism, který je stabilní, vládnutelný a slabě polarizovaný. Druhým typem je polarizovaný multipartismus, který se vyznačuje extrémní polarizací, je nestabilní a není vládnutelný. V praxi lze ale najít i případy multipartismu v silně segmentované společnosti, který je umírněný, například v Nizozemí či ve Švýcarsku. Důvodem jejich umírněnosti je fakt, že nejsou tak nesnášenlivé, protože jejich ideologie nejsou oddělené tak hlubokými odlišnostmi. To je podle Sartoriho hlavní rozdíl mezi polarizovaným a nepolarizovaným multipartismem. Ke stabilní vládě tedy nemusí nutně vést pouze systém dvou stran, ale také systém nepolarizovaného multipartismu, tj. tam, kde je slabá polarizace neboli malá ideologická vzdálenost mezi relevantními stranami. Mimoto se bipolární systémy také typicky vyznačují slabou polarizací.⁶¹

Sartori upozorňuje na nutnost rozlišení bipolárních, versus multipolárních systémů. Přitom bere v úvahu počet pólů, vzdálenost mezi nimi a odstředivé nebo dostředivé tendence. Vysvětluje, že systém bipolární znamená, že jde o systém dvoupólový, kde se fungování systému točí kolem dvou pólů (a nezáleží, jestli jde o dvě nebo čtyři strany) a tento systém postrádá pól středu. Na druhé straně máme systém multipolární, tj. mnohopólový, kde se fungování systému točí kolem více než dvou pólů a tento systém má středový pól. Sartori pak zmiňuje důležitost vzdálenosti mezi póly. Když je vzdálenost mezi póly extrémní, jde o silně polarizovaný systém, kde schází možnost konsenzu, například velká ideologická vzdálenost mezi stranami levice a pravice v určitém systému. Funkční bipolární systémy mají však typicky tendenci směřovat do středu, tj. mají dostředivé tendence, neboli jejich ideologická vzdálenost má tendenci se zkracovat, zmenšovat. Pro takové systémy je typický spíše umírněný politický styl. Naopak v polarizovaných systémech existují spíše tendence odstředivé, tj. ideologické vzdálenosti mezi stranami se zvětšují, jsou více polarizované a rozdíly mezi nimi jsou větší, přestože mají centrální pól.

⁶¹ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 80.

V takových systémech je typický extremistický politický styl. Typický bipartismus se pak vyznačuje tím, že je to pluralismus bipolární, umírněný a dostředivý.⁶²

Duverger rozlišuje několik typů bipartismu: skutečný bipartismus (britského typu s disciplinovanými stranami), pseudeobipartismus (amerického typu s pružnými nebo neukázněnými stranami) a paradualistický systém, neboli systém dvou a půl stran. Dále Duverger rozlišuje mezi skutečným multipartismem a zdánlivým, bipolárním multipartismem. Klade důraz na roli relevantních stran, kdy se relevantní stranou může stát i malá strana mající vysoký koaliční potenciál.⁶³

Sartori také jmenuje základní podmínky bipartismu: Za prvé, existence dvou stran, které soutěží o absolutní většinu poslaneckých křesel, za druhé, jedné z těchto soupeřících stran se vždy s jistotou podaří tuto nadpoloviční většinu získat. Za třetí, vítězná strana má v úmyslu vládnout sama. Za čtvrté, střídání u moci těchto dvou stran zůstává velmi pravděpodobná.⁶⁴ V bipartismu však mohou působit i třetí strany, jsou však irelevantní, protože nemají koaliční potenciál.

Bipartismus lze ještě rozlišit na tzv. tuhý (skutečný, britský) a pružný (pseudobipartismus), který má v praxi podobné výsledky jako multipartismus. Stabilita a homogennost vlády totiž také závisí na disciplíně uvnitř strany. Z tohoto hlediska je bipartismus ve Spojených státech jen u prezidentských voleb, kde se pravidelně střídají kandidáti republikánů nebo demokratů. Americký bipartismus je pak Duvergerem označován jako méně dokonalý proto, že disciplína uvnitř strany je malá, neboť poslanci mají úplnou svobodu hlasování.⁶⁵

Sartori pojímal bipartismus jako „*soustavu dvou relevantních stran ztělesňující odlišné reálné opoziční vládní alternativy, v ne příliš dlouhých časových úsecích se skutečně obměňujících, jako systém nepředpokládající a svým způsobem*

⁶² NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 82.

⁶³ Tamtéž, s. 83.

⁶⁴ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 84.

⁶⁵ Tamtéž, s. 85.

vyklučujícím uplatnění koalic“⁶⁶ Používá název „twopartism“ čili dvoustraniectví a charakterizuje jej jako takový systém, kde existence třetích stran nebránila velkým stranám ve vytváření jednobarevných vlád a tudíž nevynucovala přechod ke koaliční praxi.⁶⁷

Jako typ stranické soustavy Sartori charakterizuje bipartismus jako „systém s reálnou perspektivou alternace čili rotace dvou hlavních stran v pozici vládní formace s postačující parlamentní většinou“⁶⁸. Bipartismus v čisté podobě se vyskytuje zejména v anglosaských zemích, konkrétně ve Velké Británii, USA, Novém Zélandu, a v Kanadě a Austrálii lze hovořit o diskutabilních formách bipartismu.⁶⁹

Velká Británie je země s typem stranického systému dvou stran – bipartismu. Vyznačuje se soupeřením dvou hlavních stran o získání většiny hlasů. Strana, která získá nadpoloviční počet hlasů, zvítězí a ujme se sestavení vlády. Konkrétní podoba britského stranicko-politického systému bude rozebrána v dalších částech práce.

2.5.3 Systém více než dvou stran, multipartismus

Podle Duvergerovy typologie rozlišujeme dva základní typy multipartismu, a sice tripartismus, tedy systém tří stran, kvadripartismus, jež se ale v reálu vyskytuje zřídka a polypartismus. Tripartismus je podle Duvergera dvojího typu: Austrálie v polovině 20. století, kde dualismus labouristů a konzervativců narušuje zemědělská strana a tvoří část pravicového spektra. Druhý typ se vyskytoval na začátku 20. století, kdy se strany pohybovaly směrem doleva, což bylo spojené s rozmachem socialistických a sociálnědemokratických stran a základní původní

⁶⁶ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 206.

⁶⁷ Tamtéž, s. 207.

⁶⁸ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 207.

⁶⁹ Tamtéž, s. 208.

bipartismus konzervativců a liberálů se postupně rozrostl. Takové změny se daly pozorovat například v Anglii, Belgii, Švédsku, Austrálii a na Novém Zélandu.⁷⁰

Podle Duvergera vzniká tripartismus následujícím způsobem. K původnímu bipartismu konzervativců a liberálů se objeví revoluční strana a snaží se přinést změny. Když se tyto změny podaří zavést, přejde doprava a z původně levicové revoluční strany se stane strana konzervativní a na určitou dobu je znovu nastolen původní bipartismus a vlevo se uvolní místo (tak je to například v anglosaském případě). Duverger ale podotýká, že v praxi je tento scénář mnohem pomalejší, neboť podle něj strany zanikají dlouho a někdy dokonce během tohoto procesu prosperují, protože i sociální struktury přetrvávají velmi dlouho – pak může dojít k přežívání starých stran, které pokud nechťejí zaniknout, musí se přizpůsobit. Podle některých politologů je toto příčina multipartismu.⁷¹

K polypartismu Duverger uvádí, že jde o krajní množení stran. V polypartismu nemůžeme provést platnou klasifikaci, pokud jde o více než čtyři strany. Nicméně můžeme rozlišit několik typů polypartismu: nacionalistický a etnický, tj. v zemích, kde existuje mnoho historických nebo etnických skupin pohromadě, nebo zde existují velké sociální, politické rozdíly, což způsobuje komplikace. V některých zemích často můžeme pozorovat sklony pravice k polypartismu. Tak například ve Francii na levici existují 2-3 strany, zatímco na pravici se vyskytuje celá řada stran, i těch menších. Zajímavostí je, že k polypartismu inklinují románské národy, kde je důvodem vysokého počtu relevantních stran snaha o individualismus.⁷²

U Duvergerovy koncepce je také důležité, jak k multipartismu dochází. Zdůrazňuje hlavní úlohu volebního systému a jeho vliv na to, jaký stranický systém v dané zemi bude převládat. Jednokolový většinový systém napomáhá dualismu stran, brzdí vznik nových stran, ale zase netvoří tak velkou překážku, kterou by nebylo možné překonat a naopak pomáhá urychlovat eliminaci slabé strany, pokud se v systému

⁷⁰ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 124.

⁷¹ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 124.

⁷² Tamtéž, s. 129.

nachází více než strany dvě. K eliminaci pak dochází společným účinkem dvou faktorů: mechanickým, kdy je třetí strana v nevýhodě v počtu křesel a není dostatečně reprezentována a psychologický faktor, který se projevuje u voliče, který chápe, že se jeho hlas ztratí, když bude volit třetí slabou stranu, a tak raději dá svůj hlas jedné ze dvou silných stran, která je mu blíž.⁷³

Duverger také mluví o situaci, kdy fakticky neexistují strany a je třeba si je neplést s opravdovým multipartismem, jelikož jde jen o „zárodky stran“ a ne skutečné strany. Dokud neexistují skutečné strany, nemá smysl rozlišovat mezi multipartismem a bipartismem.⁷⁴

Uvnitř základního dualistického rozdělení se může objevovat také štěpení mezi radikálními a umírněnými. Duverger to nazývá vnitřní frakcionalizací. Taková situace vytváří půdu pro vznik frakcí uvnitř stran, pokud se tyto frakce vzájemně nesnášejí, může docházet ke vzniku nových stran. „Například ve Švýcarsku se počáteční bipartismus (konzervativci-liberálové) odštěpením radikálů od liberálů přeměnil v tripartismus (systém tří stran), který později rozmach socialistů přeměnil v kvadripartismus (systém čtyř stran). V mnoha evropských zemích včetně Československa vedl ke zvětšení počtu stran rozkol mezi komunisty a socialisty okolo roku 1920.“ Tak může dojít k narušení přirozeného dualismu stran a dojít ke vzniku multipartismu.⁷⁵

Dalším, podle Duvergera častějším způsobem vzniku multipartismu je překrývání. Duverger rozlišuje různá dualistická rozštěpení, která na sebe později vrství. Tak dojde ke vzniku dualismů, které spolu nekorespondují a pokud se vzájemně skříží, dojde ke vzniku multipartismu. Ty vzájemné protiklady navzájem nezávislé. Duverger rozlišuje obecné protiklady, které se mohou vrstvit na sebe: politické,

⁷³ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 100.

⁷⁴ Tamtéž, s. 101.

⁷⁵ NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 102.

sociální nebo třídní, ekonomické, náboženské, etnické a národnostní, diplomatické, historické.⁷⁶

Sartori rozlišuje multipartismus na několik typů. Jde o polarizovaný pluralismus, umírněný pluralismus a extrémní pluralismus. Polarizovaný pluralismus je u Sartoriho do značné míry spojen s extrémním pluralismem, tedy systémem, kde je počet relevantních stran vyšší než pět nebo šest. Polarizovaný pluralismus Sartori charakterizuje osmi znaky, pro naše účely postačí uvést ty momenty, které považuje za klíčové. Tak za prvé jde o přítomnost relevantních antisystémových stran, od čehož se odvíjí mnoho dalších momentů klíčových pro fungování mechanismu pluralismu. Jde o to, že antisystémové strany mívají nezodpovědný charakter vůči systému a pokud má jejich přítomnost dlouhodobý charakter, jsou velké a mají dostatečně velké voličské zázemí, dochází tak k polarizaci veřejného mínění i voličstva a to se projeví i na jeho struktuře. Za druhé je pro polarizovaný pluralismus příznačná existence bilaterálních opozicí. Za třetí, stranicko-politická soutěž má de facto bipolární strukturu: antisystémová levice proti levému středu, středu a pravému středu versus antisystémová pravice. Čtvrtým klíčovým prvkem polarizovaného pluralismu je obsazení prostoru středu jednou stranou nebo uskupením stran a obsazení středu má přímé důsledky na fungování systému, jelikož těžiště polarizovaného pluralismu je právě ve středu, protože vůči středu totiž není alternativy.⁷⁷

Sartori však připouští i jiné formáty polarizovaných systémů: polarizovaný systém dvou stran a omezený polarizovaný pluralismus, ale považuje je za spíše nelogická řešení. Sartori považoval koncept polarizovaného pluralismu jako formát blížící se ideálnímu typu. Druhým výše zmiňovaným typem multipartismu podle Sartoriho je umírněný multipartismus, resp. pluralismus. Jeho hlavním rysem je jeho založení na vytváření koaličních vlád. Pro existenci tohoto formátu je nutné, aby v systému existovaly alespoň tři a nejlépe maximálně pět až šest relevantních stran, kde ani jedna z nich není v opozici vůči systému a vzájemná ideologická vzdálenost mezi

⁷⁶ Tamtéž, s. 103.

⁷⁷ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 152.

stranami je relativně malá. Všechny tyto strany jsou také zároveň vhodné jako vládní formace a chtějí přijmout podíl na vládní moci. Sartori předpokládal, že logika fungování umírněného multipartismu napodobuje fungování bipartismu, jehož struktura je de facto bipolární, tj. tento systém se vyznačuje bipolárním uspořádáním alternativních koalicí, tj. koalice v podstatě vytváří dva póly. Další znaky umírněného multipartismu jsou vyloučení existence velkých relevantních antisystémových stran, nenajdeme v nich vyhrocené bilaterální opozice a stranická soutěž zachovává centripetální charakter. Jde tedy o nepolarizovanou konfiguraci, kde všechny nevládní strany mohou vytvořit jednotnou nevládní opozici, které je soustředěná jen na jedné straně buď pouze vpravo, nebo pouze vlevo. Pokud nastane situace, že do tohoto systému přibude jedna nebo několik nových stran, nemusí to vždy nutně znamenat přechod k jinému systému uspořádání a k polarizovanému pluralismu. Když totiž nové strany akceptují a pravidla soužití systému, i když dojde k překroční počtu stran na více než pět nebo šest, nemusí to nutně vést ke změně systému. Když je ale naopak fragmentace spojená s ideologií a strany se začnou ideologicky vzdalovat, resp. polarizovat, tehdy začíná nástup k polarizovanému pluralismu.⁷⁸

Sartori se také přiklání k rozlišení tzv. segmentovaného pluralismu, variantě umírněného pluralismu, který souvisí s konsociačním uspořádáním politiky. Zde dochází k omezení soutěživosti, určení pravidel pro vzájemnou interakci mezi politickými subjekty a strany jsou fragmentovány. Podmínkou tohoto systému je také relativně značně segmentovaná společnost, která se skládá z mnoha etnických anebo náboženských skupin.⁷⁹

⁷⁸ FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8, s. 181.

⁷⁹ Tamtéž, s. 182.

3 Hlavní politické strany Velké Británie

3.1 Stranický systém Velké Británie a jeho vývoj

Období mezi lety 1945 - 1970 se v literatuře označuje jako období klasického bipartismu (anglicky *two-partism*) – čímž se myslí stranický systém typický pro majoritní demokracii. Je ale nutné připomenout, že ani v klasickém bipartismu neprobíhá politická soutěž pouze v intencích dvou stran, ale o politickou moc soutěží relativně velké množství stran, prakticky se ale pouze dvě nejsilnější strany střídají u moci. Jedna z těchto stran musí získat potřebný počet křesel v Dolní Sněmovně, aby byla schopna sestavit většinovou vládu. Předseda vítězné strany se stane ministerským předsedou a královna jej pověří sestavením kabinetu. Těmito dvěma stranami byla nejprve Liberální a Konzervativní strana zhruba do 20. let 20. století, než se na politickou scénu dostala strana Labouristická, která postupně nabývala stále větší politický vliv, mimo jiné díky neustále se rozšiřující voličské podpoře. Po určité době tak vystřídali Labouristé Liberální stranu na pozici jedné ze dvou nejsilnějších stran a Labouristé se s Konzervativci u moci střídají až do dnešní doby. Tento stranický systém nazýváme bipartismem, protože to jsou zejména tyto dvě hlavní strany, které hrají klíčovou roli na politické scéně. Dvě hlavní strany také absorbují většinu volebních hlasů a následně jsou schopny ovládnout sněmovnu a tak můžeme říci, že pouze tyto strany se ve skutečnosti počítají.⁸⁰

Podle Sartoriho lze bipartismus vymezit třemi typickými rysy, které se týkají exekutivy i legislativy. První podmínka je centripetální neboli dostředivý charakter politické soutěže o voličské hlasy – v bipartismu se totiž politické strany snaží získat hlasy zejména voličů středu a právě o tyto hlasy středu probíhá volební boj. To předpokládá, že strany levice i pravice budou schopny adoptovat ideologicky umírněnější programy, aby získaly co největší podporu voličů právě kolem středu. Druhou podmínkou bipartismu je schopnost vítězné strany sestavit většinovou vládu a také schopnost skutečně vládnout samostatně po té, co ve volbách zvítězila s většinovým počtem hlasů, neboť nechuť dvou hlavních stran vzájemně

80 WEBB, Paul. The Modern British Party System [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>, s. 4. Vlastní překlad.

spolupracovat a podílet se společně na vládě je velmi silná. Dokonce se dá říci, že opoziční strany jsou předurčeny k rivalitě. Jedna strana získá vše a druhá vše ztratí. Třetí Sartoriho podmínka zmiňuje, že v bipartismu se pravidelně dvě hlavní strany střídají u moci.⁸¹

Westminsterský systém, jak je někdy britský stranický systém označován, prodělal mnoho změn i přes velkou míru kontinuity. Jeho vývoj můžeme rozdělit do několika období.⁸²

První období je ohraničeno lety 1688-1832 a Slavnou revolucí, jejímž výsledkem bylo položení základů politického pluralismu. Druhé období mezi lety 1832-1918 se vyznačovalo zejména rozšiřováním volebního práva a postupným rozvojem stranických organizací. Pro třetí období 1918-1945 byla charakteristická rozmanitost a velká rozdílnost jednotlivých prvků systému. Čtvrté období, poválečné, se vyznačovalo vzájemně velkou podobností jednotlivých stran systému. Jednotlivá období nyní budou podrobněji probrána v následujícím textu.⁸³

V prvním období se postupně v britském parlamentu začínaly etablovat politicky rozlišitelné skupiny, které měly souvislost s otázkou nástupnictví Jakuba II. Jakub byl římskokatolického vyznání, s čímž se někteří členové parlamentu nemohli ztotožnit – to byla ta část parlamentu, která se hlásila k protestantismu (a hájila práva parlamentu vůči panovnické moci) a získala název whigové, zatímco druhá část parlamentu hájící nástupnictví Jakuba na trůn, dostala označení toryové. Whigové reprezentovali progresivní proud, toryové konzervativní proud. Tento rozkol v parlamentu k otázce nástupnictví ale netrval dlouhou dobu, whigové i toryové se totiž shodli v otázce nástupnictví Viléma Oranžského v období Slavné revoluce. V parlamentu se relativně rychle vytvořila soudržnost a ulehčila tak

⁸¹ WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>, s. 4. Vlastní překlad.

⁸² Tamtéž, s. 8. Vlastní překlad.

⁸³ WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>, s. 8. Vlastní překlad.

rozvoj plnohodnotného parlamentního pluralismu a až do roku 1711 se střídaly vlády whigů a toryů.⁸⁴

Během prvního období se také postupně začínala etablovat pozice prvního ministra, resp. předsedy vlády a postupně došlo k upřesnění jeho role jako šéfa exekutivy. K tomu došlo vlivem několika význačných osobností z řad whigů v tomto období – například ministerským předsedou Robertem Walpolem. Přesto byl ale stále v této éře institut šéfa exekutivy značně politicky omezen. Řešil mnoho problémů týkajících se fragmentace tábora whigů v parlamentu na frakce s různými aspiracemi a zároveň se snažil udržovat co nejlepší vztahy s panovníkem.⁸⁵

Stále docházelo ke střídání vlád whigů a toryů, ale po roce 1760 čas od času došlo k situaci, kdy ve vládě byly zastoupeny obě skupiny. Docházelo k tomu zejména vlivem otázek, které v té době vyvstaly, a whigové nebyli v těchto otázkách zcela jednotní. V určitém období také docházelo k účelnému nastolování komplexních témat a otázek za účelem získání většiny v parlamentu. Ke komplikované situaci také přispěla unie s Irskem v roce 1800 spojené s otázkou práv katolického obyvatelstva. Vlivem těchto a dalších okolností byla situace v parlamentu značně nepřehledná a komplikovaná, i přesto ale začalo být zřejmé, že whigové se začínají etablovat jako reformní složka. Největším počinem whigů v tomto období byl jejich velký podíl na prosazení Velkého reformního zákona (Great Reform Act), kdy se whigové snažili o prosazení změn legislativy, která by znamenala významný posun v oblasti voleb, protože by došlo k významnému rozšíření elektorátu z řad majetných v průmyslových oblastech a došlo by tak k vyloučení nákupu mandátů v Dolní sněmovně. Velký reformní zákon se podařilo prosadit v roce 1832 i přes

⁸⁴ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 60.

⁸⁵ WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>, s. 8. Vlastní překlad.

odpor toryů, Horní sněmovny i nepříznivý postoj panovníka, a mohlo tak dojít k další fázi politického vývoje.⁸⁶

Druhé období vývoje britského stranického systému v letech 1832-1918 lze charakterizovat jako proces masovění politiky a rozvoj stranické organizace. Velký reformní zákon odstartoval mnoho změn a procesů, jimž museli všichni čelit, zejména však toryové (v roce 1830 se přejmenovali na Konzervativní stranu). Mohutnost změn také podporovaly jiné okolnosti, zejména pak industrializace, díky které se voličstvo přesouvalo z venkova do měst, což nebylo příznivé zejména pro tábor toryů, kteří se opírali o venkovský elektorát. Ve městech byla toryovská podpora slabá. Toryové se vyrovnali s příchodem těchto změn tím, že akceptovali realitu Velkého reformního zákona a vyzvali ke zdrženlivému konzervatismu a zachování tradic, které se historicky osvědčily. Whigové zase museli čelit neočekávaným účinkům Velkého reformního zákona – nebylo příliš jednoduché sladit zájmy aristokracie s novou střední třídou a radikály. Obě skupiny tak musely čelit komplexu potíží a změn způsobených přijetím Velkého reformního zákona a vedoucí představitelé obou stran hledali způsob, jak by mohli zmírnit problémy jak na úrovni elit, tak i mezi voliči. Výsledkem těchto snah byl vznik mimoparlamentních struktur – například Carlton Club (konzervativci) a Reform Society (whigové).⁸⁷

K masovění politiky významně přispěly i jisté organizační okolnosti voleb. Zákon z roku 1832 totiž zavedl prokazování způsobilosti k volbě založený na majetkovém cenzu a transakční náklady ponechával na voličích, kteří se museli registrovat ve volebních seznamech. K tomu byly ustaveny místní organizace whigů i toryů, které se později začaly zapojovat i do volebního boje zejména ve městech, přestože jejich původní úkol byl spíše administrativní povahy a tak došlo k vytvoření zastřešujících orgánů - *Liberální registrační asociace* a *Národní unie konzervativních a unionistických asociací*. Největší změny ale přinesl Druhý reformní zákon v roce

⁸⁶ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 62.

⁸⁷ Tamtéž, s. 62.

1867, který radikálně rozšířil volební právo, což způsobilo dovršení etablování celostátních stranických organizací a došlo tak ke znárodnění politiky tím, že se stranicko-politický pluralismus přenesl z parlamentu a volebních obvodů na národní úroveň. Představitelé na lokální úrovni byli integrováni do celostátních politických stran a všechny tyto změny také reflektovaly strukturu konfliktních linií vzniklých na základě národní a průmyslové revoluce.⁸⁸

V 19. století byla totiž hlavním tématem irská otázka a téma volného obchodu. Obě otázky se spojily v situaci, kdy Irsko bojovalo s hladomorem v roce 1845, kdy se k řešení této situace nabízelo zrušení Obilného zákona (Corn Law) a odstranila by se opatření proti dovozu potravin do Británie. Jeho zrušení prosadil Robert Peel s pomocí whigů. V peelově straně došlo k odtržení frakce jeho příznivců od zbytku strany – *liberální konzervativci* či *peelisté* (Liberal Conservatives, Peelites) a tato frakce poměrně často podporovala whigy, což zhoršovalo schopnost vládnout. Někteří poslanci za Irsko se odtrhli od ostatních a vytvořili *Nezávislou opozici* (*Independent Opposition*) – nátlakovou frakci regionální povahy, která usilovala o rychlou ekonomickou obnovu Irska. Na pozadí těchto událostí vznikla v roce 1859 Liberální strana sloučením whigů, peelistů a části radikálů stojících mimo parlament.⁸⁹

V 60. letech 19. století se poprvé objevil dualismus konzervativců a liberálů. Druhý reformní zákon, který rozšiřoval volební právo i mezi dělnictvo tak byl přijat díky úsilí konzervativní vlády. Po čase se síly obou stran vyrovnaly a oba tábory byly při formování většiny de facto závislé na hlasování irských poslanců. Druhé období vývoje stranického systému také dalo vzniknout i dalším politickým stranám. *Irskou parlamentní stranu* (*Irish Parliamentary Party*), která vznikla na základě snah o znovuuustavení Irského parlamentu (Home Rule), tvořili irští nacionalističtí poslanci a společně se stranou Home Rule a konzervativci dokonce přivodili pád liberální vlády. Další strana, která také vznikla díky okolnostem druhého období, byla

⁸⁸ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 62.

⁸⁹ Tamtéž, s. 63.

labouristická strana (Labour Party). Na konci 19. století totiž vzniklo Chartistické hnutí, které již mělo určitý počet kandidátů z řad dělnictva a po té, co byla umožněna existence odborového hnutí, dohodli se dělničtí funkcionáři s liberály v určitých obvodech na tom, že budou mít společního kandidáta, který by kandidoval s liberálně-dělnickou nálepkou. Masovou účast nižších vrstev ve volbách přinesl hlavně Třetí reformní zákon z roku 1884, který ještě více rozšířil volební právo. Za přispění těchto okolností vznikla v roce 1893 *Nezávislá labouristická strana*, jejíž představitelé se distancovali od liberálů a dalších voleb se již účastnili samostatně. Zvýšení účasti nižších britských vrstev na volbách podpořilo také spojení odborů se třemi socialistickými společnostmi – radikální Sociálnědemokratickou federací, Fabiánskou společností a Nezávislou labouristickou stranou, jež společně vytvořili Výbor pro labouristickou reprezentaci (Labour Representation Committee), jež se později přejmenovala na Labouristickou stranu (Labour Party) a vznikla tak třetí celostátní strana, která zásadním způsobem ovlivnila další vývoj britského stranického systému.⁹⁰

Třetí fáze vývoje britského stranického systému se dá charakterizovat jako rekonstrukce. Toto období trvalo od roku 1918 do roku 1945. V tomto období se poprvé v dějinách Británie ujal vlády první menšinový kabinet, kdy po volbách roku 1923 sice zvítězili konzervativci, ale moci nakonec ujal menšinový kabinet labouristů podporovaný liberály, nicméně hned o rok později tato vláda padla. Další zajímavou situací byly také výsledky voleb roku 1931 a situace z nich vyplývající, kdy těsným vítězstvím zvítězili labouristé a systém, který se po volbách nastavil, lze nazvat variantou systému dvou a půl strany. Menšinová labouristická vláda byla podporována liberály v Dolní sněmovně a konzervativci v Horní sněmovně.⁹¹

Britský stranický systém po druhé světové válce můžeme rozdělit na dvě hlavní období – od roku 1945 až do poloviny sedmdesátých let a druhé období od roku 1970 do roku 2010 (vlastní dělení autorky).

⁹⁰ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0. s. 64.

⁹¹ Tamtéž, s. 67.

V prvním zmíněném období, tj. po roce 1945 vykazoval Britský systém znaky čistého bipartismu. Velmi vysoké procento hlasů voličů bylo absorbováno dvěma hlavními stranami politické scény, Labouristickou a Konzervativní stranou, což spolehlivě fungovalo až do červnových voleb roku 1970. Šlo průměrně až o 90,3 % voličských hlasů. Za druhé, volební výsledky těchto dvou nejsilnějších stran byly vždy velmi vyvážené, rozdíl v počtu získaných hlasů se pohyboval průměrně kolem 3,9%. Tyto dva znaky naznačují, že volby v tomto období byly omezeny téměř výhradně na přímou konfrontaci dvou stran a třetí strany do jejich soupeření zasáhly jen zřídka. Například ve volbách roku 1964 skončili Konzervativci a Labouristé na prvních dvou místech a dohromady získali 93% volebních hlasů.⁹²

V poválečném období se také typicky projevoval dostředivý charakter stran – strany pravice i levice ve snaze získat co nejvíce středových voličů zmírňovaly své volební programy. Strany, které se chtěly svými programy více vymezit a odchylovaly se z centra více vlevo či vpravo musely čelit volebním neúspěchům a později začaly opět směřovat zpět ke středu, jako například v případě strany Labouristů, která se v 90. letech pod vedením Tonyho Blaira zleva dostala více ke středu schválením nového programu New Labour. Tento britský model volebního boje, jenž se odehrává kolem středu, naznačuje relativně vysokou míru společného pole témat obou stran. V poválečném období byla splněna i druhá podmínka čistého sartoriového bipartismu – tedy reálná schopnost vítězné strany vládnout sama. Obě hlavní strany se potvrzovaly velkou nechuť a neochotou sdílet vládní posty se svým rivalem. Strany se chovaly podle této strategie, jelikož neexistovala vůle sdílet moc ani sestavovat koalice, kromě několika výjimečných situací, kdy hrály velkou roli historické okolnosti – tzv. „velká koalice“ tj. koalice široké koalice hlavních stran, což nastalo pouze v době národní krize během druhé světové války, kdy obvyklé soutěživé procesy a strategie byly omezeny a labouristé a liberálové se spojily s vládní koalicí Winstona Churchilla. Ve všech ostatních případech ale vždy v exekutivě platilo pravidlo „vítěz bere vše“, dokonce i ve volbách 1945, kdy

⁹² WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>, s. 5. Vlastní překlad.

vítězná strana raději zůstala v opozici a vládla jako menšinová, než aby vytvořila koalici.⁹³

Ve druhém období, po roce 1974 mluvíme o skrytém, latentním nebo umírněném pluralismu. V polovině 70. let se začaly projevovat společenské změny a nepřímo způsobily změny i v britském stranickém systému. Počet politických stran se po roce 1970 zvýšil a výsledkem bylo, že hlavní politické strany absorbovaly o desítky procent méně voličských hlasů. Před rokem 1970 absorbovaly 90,3% hlasů, kdežto po roce 1970 se toto číslo průměrně snížilo na 74,8% hlasů. Další změnou oproti dřívějším výsledkům byl větší rozdíl v počtu získaných hlasů dvou hlavních stran – z původních 3,9% do roku 1970 na 8,2% po roce 1970. Také se začalo objevovat množství menších stran, zejména Liberální demokraté a jejich předchůdci, kteří od roku 1970 průměrně dosahovali okolo 19 % hlasů (dříve jen okolo 7%), zatímco skotští a velšští nacionalisté získávaly průměrně více hlasů v příslušných regionech. Důsledkem těchto změn byla i změna soutěžení politických stran westminsterského systému - volební boj už nebyl doménou dvou hlavních rivalů, původně 93% soubojů se dříve odehrávalo mezi Liberální a Konzervativní stranou, od roku 1974 toto číslo kleslo na 67%. Británie se tedy posunula od čistého bipartismu spíše k systému dvou a půl stran – tj. hlavní uchazeči o získání většiny křesel Dolní sněmovny byly dvě hlavní strany a navíc jedna menší, ale významná strana. Další rys majoritního systému, který se po roce 1970 proměnil pod tlakem změn, je jednodimenzionální povaha konfliktu stran. Mezi lety 1945-1970 byl rozkol způsoben většinou třídními rozpory strany a ideologickými rozpory mezi kapitalismem a socialismem. Počínaje rokem 1970 byl sice stále dominantním důvodem rozkolu stran v mezích socialismus – kapitalismus, nicméně strany se stále častěji nechávaly strhnout rozpory týkající se různých problémů morálky společnosti nežli ideologie, přičemž typicky strany orientované na politický střed se těmito problémy zabývaly více. Od té doby strany čelí problémům multidimenzionálního charakteru, týkajících se různých témat – například ženská

⁹³ WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>, s. 7. Vlastní překlad.

práva, ochrana životního prostředí, reforma školství, práva etnických a pohlavních menšin, práva zvířat, napětí mezi městem a venkovem. Vzniklo mnoho dimenzí konfliktu stran. Efektem nárůstu komplexity problémů, kterými se strany musely nově zabývat, byl postupný nárůst pluralismu v Britské společnosti.⁹⁴

Poprvé ve volbách roku 1945 vznikla první jednobarevná vláda labouristů a od počátku padesátých let se pak volby staly bojištěm dvou táborů – labouristů a konzervativců, zatímco liberálové postupně ztráceli pozici celostátní strany, jejichž výsledkem byly jednobarevné vládní kabinet s obvykle ne příliš velkou parlamentní většinou. V tomto období byla patrná dostředivá tendence obou stran, a jejich vzájemné tematické a programové sblížování, přičemž hlavním polem střetu těchto sblížujících se stran byla otázka zahraniční politiky, například otázka vojenské účasti v rámci suezské krize. Tomuto pravolevému sblížování po druhé světové válce se vžil název *butskelismus*. K přerušení dostředivých tendencí došlo až v první polovině sedmdesátých let, kdy se navíc začal projevovat i úspěch již dříve založených stran tzv. keltské periferie – Skotská národní strana (Scottish National Party, SNP) a Strany Walesu (Plaid Cymru, PC), které byly ve volbách dlouhodobě neúspěšné. V následujících volbách roku 1974 se nepodařilo sestavit jednobarevnou vládu a téhož roku se nakonec podařilo sestavit labouristickou většinu, která ovšem byla velmi slabá a v roce 1979 se tak k moci dostali opět konzervativci s Margaret Thatcherovou v čele, která se po sestavení jednobarevné vlády konzervativců stala první premiérkou v dějinách Británie. Reakcí labouristů byl posun doleva na politickém spektru a ještě intenzivnější spolupráce s odbory, což způsobilo odchod pravého křídla ze strany a založení Sociálnědemokratické strany (Social Democratic Party, SDP) – pohybujícího se mezi liberály a labouristy. Konzervativci v dalších volbách roku 1983 jasně zvítězili, jejich soupeři byli labouristé a volební spojení liberálů a SDP, kteří později vystupovali pod názvem Aliance (Alliance). V té době se často mluvilo o přechodu britského stranického systému k umírněnému pluralismu nebo tripartitu, nebo systému dvou a

⁹⁴ WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>, s. 8. Vlastní překlad.

půl strany. Vítězství konzervativců ve volbách roku 1987 bylo předem jasné, nicméně zajímavá situace se odehrála na poli boje o oficiální opozici, kde zvítězili labouristé, a nejdůležitějším důsledkem těchto voleb bylo sloučení subjektů Aliance v jednu stranu – *Liberální demokraté*, dříve *Sociální a liberální demokraté* (Liberal Democrats, LIB). V dalších volbách roku 1992 byla Margaret Thatcherová nahrazena Johnem Majorem a program konzervativců se stal umírněnější a započaly tak opět mírné dostředivé tendence labouristů a konzervativců. Volby roku 1997 přinesly první vítězství labouristů v čele s Anthonym (Tony) Blairem. Blairova reformní politika je také nazývána politikou „třetí cesty“ a postupně získala název New Labour. Zvítězili i ve volbách 2001, Liberální demokraté se stali oficiální opozicí. V roce 2005 labouristé zvítězili po třetí v řadě, a souboj o post oficiální opozice vyhráli konzervativci. Tímto třetím vítězstvím v řadě za sebou se vrátila tendence k systému predominantní strany.⁹⁵

Stranicko-politický typ britské soustavy úzce souvisí s typem volebního systému, který je někdy označován jako *volební systém prvního v cíli* (*first past the post*), jež má silnou tendenci tíhnout či produkovat bipartismus. Tato tendence může také být ovlivňována vnějšími okolnostmi – buď tyto okolnosti mohou napomáhat k bipartismu, nebo ji naopak brzdit, zpomalovat. Tak například po první světové válce nastala historicky a vývojově specifická situace takzvaného „provizorního tripartismu“ konzervativců, liberálů a labouristů, kdy žádná ze stran nebyla schopna získat ve volbách většinu. Po druhé světové válce začal britský systém silně tíhnout k tvorbě bipartismu a vytváření jednobarevných vlád (kromě 1974). Specifickou kapitolou vývoje britského stranického systému bylo také období vlády Margaret Thatcherové. V současné době se projevuje spíše tendence ke křehkosti systému, tj. vyskytují se tu prvky, které napomáhají brzdit bipartismus, někteří hovoří až o úpadku bipartismu (*declining two-party system*).⁹⁶

⁹⁵ STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0, s. 70.

⁹⁶ Tamtéž, s. 70.

Britský politický systém se také někdy označuje jako efektivní dvoustranický systém, kde se u moci i ve vládě střídají dvě hlavní strany. Existence jiných stran není vyloučena, nicméně vzhledem k jejich nízkým volebním výsledkům nehrají téměř žádnou roli při sestavování vlády. Období před první světovou válkou se vyznačovalo dominancí dvou stran – Konzervativní strany a Liberální strany, která byla s nástupem silné dělnické třídy postupně vytlačena Labouristy (Labour Party), nicméně ve volbách 2010 se liberalismus dočkal vzestupu, když se Liberálně demokratická strana stala jednou ze tří hlavních stran a podílela se na sestavení koaliční vlády s Konzervativci. Po volbách 2010 došlo k opět k mírnému odklonu od čistého bipartismu, jelikož nebylo možno sestavit jednobarevnou vládu vítěznou stranou, ale byla sestavena koaliční vláda. Na úrovni politického spektra se udála ještě jedna zásadní proměna – vzestup významu regionálních stran v důsledku uvažování o jejich účasti v koalicích. Ve volbách v roce 2010 se poprvé v historii do Dolní sněmovny dostala Strana zelených.⁹⁷ Volby roku 2010 a 2015 a jejich výsledky budou rozebrány v další části práce.

3.2 Konzervativní strana

Konzervativní strana je jedna ze dvou stran Británie s nejstarší tradicí. Vyvinula se ze skupiny poslanců v parlamentu 17. století, kteří v souvislosti s otázkou nástupnictví Jakuba II. podporovali panovníka a zachování jeho pravomocí – této skupině se začalo říkat toryové (viz výše). Strana měla nejsilnější postavení v 80. letech a na začátku 90. let 20. století za Margaret Thatcherové. Od roku 1997 do roku 2005 byla v opozici. Současným předsedou strany je David Cameron. Konzervativní strana byla spolu se stranou Liberální dominantní stranou westminsterského systému až do 20. let 20. století, kdy Liberály vystřídala strana Labouristů.⁹⁸

⁹⁷ KUTA, Martin. Parlamentní volby 2010 ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska 8/2010. Parlament České republiky, Parlamentní institut. 2010, s. 7.

⁹⁸ WATTS, Duncan. *Glossary of UK Government and Politics* [online]. Edinburgh University Press, 2007 [cit. 2015-02-23]. ISBN 9780748631025. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10309060>. Vlastní překlad.

Britský konzervatismus má dlouhou historii a zahrnuje široké spektrum myšlenek počínaje povahou člověka, společnosti až po politické změny. Je to ideologie pravého křídla politického kontinua, která zdůrazňuje zachování toho nejlepšího z minulosti včetně tradic a státních institucí a zároveň dovoluje postupný vývoj společnosti. Pro adaptaci změn je pouze tam, kde je změna prokázána jako nezbytná. Strana byla vždy velmi zaměřena na voličskou podporu a to se jí také vyplatilo – byla a stále je velmi úspěšná v dosahování moci prostřednictvím voleb a dominovala parlamentu de facto celé 20. století.⁹⁹

Konzervativci vždy kladli důraz na pragmatickou stránku politiky, nicméně od dob Margaret Thatcherové posílila také stránka ideologická. Hlavní hodnotové pilíře strany jsou opatrný přístup ke změně ve smyslu „reformovat, aby se zachovávalo“, důraz na právo a pořádek (law and order), důraz na národní příslušnost, patriotismus a snaha chránit tradiční britské instituce, upřednostňování svobody před rovností, soukromé podniky před státními.¹⁰⁰

Konzervativní strana se ve 20. století zdála být zcela přirozenou součástí parlamentu, také díky nemalému příspěvku jejích lídrů, kteří prokazovali výjimečnou schopnost strany vládnout, zatímco její soupeři byli vnímáni jako nejednotní, neefektivní, extremističtí, či málo patriotičtí. Na konci 20. století konzervativci ale postupně ztráceli svou reputaci a přestávali být vnímáni jako kompetentní, jednotní a dobře vedení a jejich reputace byla pošpiněna skandály během Majorovy éry.¹⁰¹

Konzervativní strana šla do voleb 2015 opět v čele s Davidem Cameronem, který stranu dovedl k prvnímu jasnému vítězství po třech porážkách. Jejich program byl zaměřený na udržení silné a rostoucí ekonomice a podpoře rodiny a Konzervativci slíbili splácení státního dluhu a dosažení pozice nejvíce prosperující ekonomiky

⁹⁹ WATTS, Duncan. *Glossary of UK Government and Politics* [online]. Edinburgh University Press, 2007 [cit. 2015-02-23]. ISBN 9780748631025. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10309060>. Vlastní překlad.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ WATTS, Duncan. *Glossary of UK Government and Politics* [online]. Edinburgh University Press, 2007 [cit. 2015-02-23]. ISBN 9780748631025. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10309060>. Vlastní překlad.

světa v roce 2030, která umožní investice a ochranu veřejných služeb, zejména zdravotnictví (NHS – National Health System) a školství. Chtěli zefektivnit vládu tím, že eliminují spotřebu a plýtvání prostředky. Celý ekonomický plán byl postaven na splácení státního dluhu a snižování schodku rozpočtu a bohaté vrstvy by platily větší podíl daně z příjmu. Zaměřili se také na budování silného a bezpečného bankovního systému, transparentnost ekonomiky, zabránění neplacení daně a podpory takové hospodářské politiky, která umožní celkový ekonomický růst, bude generovat nová pracovní místa a vyšší mzdy pro všechny.¹⁰²

V oblasti infrastruktury se zaměřují na plán zlepšující stav silnic umožňující lepší dostupnost a zvýšení atraktivity pracovních míst napříč celou Británií, chtějí ulehčit život běžného občana větším množstvím rychlejších vlaků, více silnic a cyklostezek za účelem ochrany životního prostředí, chtějí zmrazit ceny jízdného pro dojíždějící občany na celé funkční období, rozšířit a zrychlit internetové připojení občanů, aby bylo zajištěno zapojení každého občana na digitální ekonomice. To umožní růst místního podnikání, vznik nových pracovních míst a pracovních příležitostí.¹⁰³

V oblasti zaměstnanosti chce konzervativní strana zajistit práci pro všechny. Slibuje vytvoření dvou milionů nových pracovních míst tím, že podpoří podnikání a vytvoří tři miliony odborných studijních míst pro zlepšení kvalifikace a jistotu, že studenti získají kvalifikaci a dovednosti, které potřebují pro získání zaměstnání v oboru. Slibují pracovní místo a vyšší platy pro každého, zruší dlouhodobou nezaměstnanost mladých lidí. Dále budou podporovat a odměňovat podnikání, sníží byrokracii a podpoří nové podnikatelské myšlenky a malé podnikání – to umožní mimo jiné snahou o rovnost příležitostí. Celkový plán je pak udělat z Británie nejlepší místo pro podnikání na světě. Plánují pokračovat v investicích do vědy, zabezpečení průmyslových strategií a chtějí z Británie udělat technologické centrum

¹⁰² Conservative Party. MABBUTT, Alan (ed.). *Conservatives: Manifesto* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <https://www.conservatives.com/manifesto>. Vlastní překlad.

¹⁰³ Tamtéž.

Evropy. Chtějí také podporovat ekonomiku na venkově a podpořit tak místní komunity a chránit regionální farmáře a producenty.¹⁰⁴

V oblasti daní slibují snižování daně z příjmu a zrušení povinnosti platit daně v péči o dítě, aby se usnadnil návrat rodičů do práce.

V letošních volbách bylo jedním z hlavních témat téma imigrace. Konzervativci slibují kontrolu migrace tak, aby z ní Británie profitovala, přičemž zdůrazňují, že Britové a jejich rodiny jsou vždy na prvním místě a chtějí snížit počet imigrantů zpřísněním podmínek na desítky tisíc. Plánují kontrolovat také imigraci z Evropské unie taktéž zpřísněním podmínek, zlikvidovat ilegální imigraci, zpřísnit bezpečnost na hranicích a posílit vynucování imigračních pravidel. Dále se zavazují chránit Britské hodnoty a způsob života.¹⁰⁵

V oblasti školství slibují dobré vzdělání pro všechny děti. Vzdělání se má zaměřit na matematické, vědecké, inženýrské a počítačové dovednosti tak, aby Británie byla nejlepší v těchto oborech, a zavazují se vytvořit až tři miliony nových učňovských míst a zajistí, že na vysokých školách nebudou limity pro počty přijatých uchazečů. Pro každou školu pak budou platit vysoké standardy a dostatečné financování.¹⁰⁶

V oblasti zdravotnictví slibují více financí na národní zdravotní systém, aby mohla být zdravotní péče dostupná pro každého zdarma, a slibují dostat další finance do systému tak, aby mohl vytvářet a realizovat svůj vlastní akční plán na příštích pět let. Dále chtějí více propojit sociální a zdravotní péči a stát se světovou jedničkou v boji proti rakovině a demenci.¹⁰⁷

Důležitou oblastí jejich volebního programu je také vláda a její výdaje. Slibují šetřit peníze snížením plýtvání, základní a nejvyužívanější veřejné služby chtějí zpřístupnit online, aby byly vždy snadno dostupné. Postarají se také o zprůhlednění

¹⁰⁴ Conservative Party. MABBUTT, Alan (ed.). *Conservatives: Manifesto* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <https://www.conservatives.com/manifesto>. Vlastní překlad.

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Conservative Party. MABBUTT, Alan (ed.). *Conservatives: Manifesto* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <https://www.conservatives.com/manifesto>. Vlastní překlad.

¹⁰⁷ Tamtéž.

vládních výdajů, aby bylo možno snadno kontrolovat, jak a kde konkrétně byly utraceny peníze daňových poplatníků.¹⁰⁸

V oblasti bydlení se zavazují postarat se o to, že každý pracující člověk by měl být schopen pořídit si vlastní bydlení a slibují výstavbu dvou set tisíc startovacích bytů pro občany pod 40 let, kteří si poprvé kupují vlastní bydlení.¹⁰⁹

Jednou z nejdůležitějších otázek jejich kampaně byl také příslib referenda o setrvání Británie v Evropské Unii před rokem 2017. Slibují zachování Libry a uhájení pozice Británie mimo eurozónu, a chtějí redukovat byrokracii spojenou s EU. Zasadí se také o to, aby Británie zůstala jedním z hlavních hráčů světové politiky a diplomacie k tomu, aby uhájili zájmy Británie, její hodnoty a uchránili bezpečnost a prosperitu země.¹¹⁰

S tímto programem konzervativní strana vyhrála volby 2015 se ziskem 36,9 % hlasů odpovídající 331 křeslům v dolní sněmovně parlamentu (potřebný počet získaných křesel pro většinu v parlamentu je 326 křesel) – Konzervativní strana tedy získala většinu v parlamentu a může vytvořit „štíhlou“ většinu. Od posledních voleb si konzervativci polepšili o 0,8 % hlasů.¹¹¹

Z médií vyplývá, že nikdo, ani snad konzervativci sami, nečekali tak vysoký zisk hlasů – podle vlastních ambicí strany by pro konzervativce byl úspěch získat 290 křesel dolní sněmovny, takže výsledky překvapily všechny včetně konzervativců samotných. Ministerským předsedou bude současný lídr konzervativců David Cameron, kterým byl i v minulém volebním období. Jak vyplývá z povolebních analýz, nestává se příliš často, že by stávající vládní strana v nových volbách získala více hlasů, než měla doposud a polepšila by si tak i v počtu získaných křesel, což se nyní konzervativcům podařilo. Tato situace je velmi výjimečná. O to

¹⁰⁸ Conservative Party. MABBUTT, Alan (ed.). *Conservatives: Manifesto* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <https://www.conservatives.com/manifesto>. Vlastní překlad.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Conservative Party. MABBUTT, Alan (ed.). *Conservatives: Manifesto* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <https://www.conservatives.com/manifesto>. Vlastní překlad.

¹¹¹ BBC: News, Election 2015. BBC. *BBC: Election 2015* [online]. 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election/2015/results>. Vlastní překlad.

výjimečnější, když tato vládnoucí strana praktikovala politiku velkých škrťů a hrdě hlásá, že v nich bude pokračovat. Konzervativcům se pravděpodobně podařilo zvítězit díky dvěma jednoduchým poselstvím, která předávali voličům – první, že ekonomika je v dobrém stavu a další zotavení je v ohrožení, pokud budou zvoleni Labouristé. Druhé – že SNP (Skotská národní strana) by mohla umožnit sestavení vlády vedené Labouristy. Zvýšit většinu v Dolní sněmovně se podařilo v historii jen jedinkrát – Margaret Thatcherové v 80. letech a díky tomuto faktu Cameronovo vítězství získalo pověst kolosálního úspěchu. Cameron bude vládnout se štíhlou většinou a předpokládá se, že k protlačení agendy bude potřebovat podporu ostatních stran. Velkou změnu do Dolní sněmovny také přinese SNP – Skotská národní strana, která získala celých 56 křesel a dosavadní podoba sněmovny i celé politické scény se tím velmi změní. Jedním z důsledků voleb bude pravděpodobně i výměna vedení Labouristů a Liberálních demokratů, kteří ve volbách nedosáhli výsledků, jaké si vytyčili, což se týká zejména Liberálních demokratů. Británie díky vítězství konzervativců může očekávat slíbené národní referendum o setrvání nebo vystoupení Británie z Evropské Unie.¹¹²

Zajímavá situace nastala v minulosti ve volbách roku 2010. Poprvé od druhé světové války byla po volbách sestavena koaliční vláda přímo na základě výsledků voleb. (Podobná situace nastala pouze v únoru 1974, kdy vůbec poprvé žádná ze stran nezískala většinu, a počet získaných hlasů a křesel byl velmi těsný – konzervativci získali o několik hlasů více než Labouristé. Předseda konzervativní strany Edward Heath se pokusil o sestavení koalice s Liberální stranou a snažil se dohodnout s jejím předsedou Jeremy Thorpem, který souhlasil, ale jeho spolustraničtí kolegové byli zásadně proti takovému spojení a tak Heath musel vládnout menšinovou vládou, která ovšem trvala pouze pár měsíců, než se v říjnu téhož roku uskutečnily nové volby.¹¹³) V roce 2010 sice nejvíce hlasů získala

¹¹² ROBINSON, Nick. Election 2015: Analysis from BBC Correspondents. *BBC: News* [online]. 2015, 2015-05-08 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election-2015-32650417>. Vlastní překlad.

¹¹³ RICHARDS, Steve. What happens if nobody wins the UK election? 1974 is a warning. *The Guardian: Comment is Free* [online]. 2015, 2015-02-06 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z:

Konzervativní strana – získala v čele s Davidem Cameronem 307 křesel a 36,1 %, na druhém místě skončili Labouristé v čele s Gordonem Brownem s 258 křesly a 29% a třetí skončili Liberální demokraté v čele s Nickem Cleggem se ziskem 57 křesel 23 %. Ostatní strany dohromady získaly 11,9% hlasů. Historicky jedinečná situace se týkala strany zelených, jež se poprvé dostala do sněmovny. Pro sestavení většinové vlády je ale potřeba získat alespoň 326 křesel, což se ale žádné z hlavních stran nepodařilo.¹¹⁴

Teoreticky mohly nastat pouze dvě situace – buď mohli Konzervativci vytvořit koalici s Liberálními demokraty, nebo Liberální demokraté mohli spojit síly s Labouristy, ale pro vytvoření většiny by ještě potřebovali získat podporu dalších 10 křesel sněmovny ostatních stran, což se nepodařilo. Od roku 2010 se tedy ministerským předsedou stal David Cameron v čele koaliční vlády s Liberálními demokraty až do voleb v květnu 2015.¹¹⁵

3.3 Labouristé

Labouristická strana je jedna z hlavních stran politické scény Británie, vyskytuje se na levém křídle politického spektra a na britské scéně je od 20. let 20. století – labouristé se ve svém programu popisují jako demokratická sociální strana. Politika prosazovaná labouristickými vládami však byla vždy více sociálně demokratická než výhradně sociální. Britská cesta k socialismu prosazovaná Labouristickou stranou byla vždy postavena na myšlence pozitivního postupného vývoje, nikoli revolučního přístupu. Marxismus nikdy neměl v Británii velký vliv.¹¹⁶

<http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/06/what-happens-nobody-wins-election-1974-warning>. Vlastní překlad.

¹¹⁴ BBC: News. BBC. *Election 2010: National Results* [online]. London, 2010, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>. Vlastní překlad.

¹¹⁵ RICHARDS, Steve. What happens if nobody wins the UK election? 1974 is a warning. *The Guardian: Comment is Free* [online]. 2015, 2015-02-06 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/06/what-happens-nobody-wins-election-1974-warning>. Vlastní překlad.

¹¹⁶ WATTS, Duncan. *Glossary of UK Government and Politics* [online]. Edinburgh University Press, 2007 [cit. 2015-02-23]. ISBN 9780748631025. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10309060>. Vlastní překlad.

Jedny z prvních Labouristických menšinových vlád vznikly již ve 20. letech pod vedením Ramsaye McDonalda. První většinový kabinet byl pak sestaven Clementem Attleem v roce 1945. Pod vedením Tonyho Blaira Labouristé zvítězili v roce 1997 ve volbách a sestavili první vládu od roku 1979. Strana obhájila svou pozici také v dalších volbách roku 2001 a malého vítězství dosáhli také v roce 2005, kdy ale zvítězili pouhými 35,2 procenty hlasů. Od června 2007 byla strana vedena Gordonem Brownem, který se také stal ministerským předsedou. Dnes, když už New Labour byla prověřena vládnutím, je mnohem lépe vidět, jak daleko se strana dostala za poslední roky. Byly a stále zůstávají frakce, jejíž členové mají různé odstíny názorů. Old Labour byla politická strana pracující třídy, měla blízko k odborům a do určité míry se odvolávala na střední třídu, kdy chtěla zvyšovat daně finančně vyšším vrstvám veřejných výdajů a zavázala se štedrým obecným univerzálním benefitům blaha, plnou zaměstnanost a rovnost výdajů. Používala často výrazy jako starající se, solidarita, sociální spravedlnost a rovnost. New Labour není tolik napojená na odbory, její zájem je udržet veřejné výdaje pod kontrolou a směřovat zdanění směrem dolů, je oddaná rovnosti možností a je více proevropská.¹¹⁷

Historie Labour party začíná rokem 1900, kdy byla nátlakovou skupinou v parlamentu – tehdy se ještě střídaly u moci dvě nejsilnější strany – strana Konzervativní a Liberální. Plnohodnotnou stranou se ale Labouristé stali až ve 20. a 30. letech 20. století, kdy se postupně vyvinula ve stranu s masovým členstvím. Během prvních 100 let své existence byla ve vládě 23 let. Po vzniku strany trvalo ještě dlouho, než se strana plně etablovala na politické scéně, ale postupně se propracovala, například v letech 1906 – 1914, kdy těsně spolupracovala s vládou Liberálů a během následujících let jejich voličská podpora dále rostla. K dalšímu růstu podpory strany přispělo mimo jiné také rozdělení Liberální strany v roce 1916 a v roce 1924 už Labouristé sestavovali první vládu v historii, která ale byla menšinová, dosáhla většiny pouze s podporou Liberálů a trvala pouze několik

¹¹⁷ Labour Party: History of the Labour Party. LABOUR PARTY. *Labour Party* [online]. Newcastle, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/pages/history-of-the-labour-party>. Vlastní překlad.

měsíců. Druhou vládu sestavili v roce 1929 v čele s lídrem strany Ramsayem McDonaudem a bohužel se podařilo sestavit opět jen menšinovou vládu – součástí tohoto kabinetu byla také první ministryně v historii Británie, Margaret Bonfield. Kabinet padl o dva roky později v důsledku ekonomické krize a krachu na Wall Street, velké nezaměstnanosti a finančních problémů. Kabinet nebyl schopen ani snížit benefity nebo zvýšit daně, aby se do státního rozpočtu dostaly potřebné peníze, a tak kabinet padl. McDonald nerezignoval a nabídl místo toho vytvoření Národního parlamentu s Liberály a Konzervativci. Během druhé světové války pak byli Labouristé přizváni k účasti na koaliční vládě během válečného období. Ihned po skončení války se v květnu 1945 uskutečnily nové volby a poprvé v historii Labouristé získali pod vedením Clementa Attlee většinu hlasů a mohli tak sestavit plnohodnotnou většinovou vládu s 393 křesly a strana mohla díky tomu poprvé implementovat svůj program reforem. Do 50. let se podařilo vládě prosadit mnoho reforem a změn. Ve volbách 1951 Labouristé sice získali nevyšší podíl hlasů v procentech (48,8 %), ale v počtu získaných křesel těsně prohráli s Konzervativci. Jedním z nejdůležitějších milníků strany Labouristů se stalo zvolení nejmladšího lídra v historii strany – Antonyho (Tony) Blaira v roce 1994. Blair měl pověst modernisty a jeho výroky týkající se předsednictví ve straně tomu také nasvědčovaly – zdůrazňoval nutnost radikální reformy strany, aby byla schopna opět zvítězit ve volbách a sestavit většinovou vládu. Blairovi situaci příliš neulehčovali ti členové strany, kteří se přikláněli k tradičním hodnotám a pořádkům. I přes odpor tradicionalistů se však Blairovi podařilo získat ohromující podporu na speciální konferenci v roce 1994 a následně v roce 1996 vyšla publikace *New Labour, New Life for Britain*, návrh stranického programu či manifestu, o němž se následně hlasovalo a diskutovalo mezi členy napříč celou Británií. Tento manifest stál na pěti závazcích – vzdělávání, kriminalita, zdraví, zaměstnanost a ekonomická stabilita. Členové strany manifest podpořili 95 procenty hlasů. V následujících volbách roku 1997 Labouristé zvítězili nad Konzervativci celkovými 418 křesly ve sněmovně včetně 101 žen. Tony Blair se stal ministerským předsedou a Británii dal na dlouhou dobu nový směr mnoha změnami jako například zavedením národní minimální mzdy, vytvořením milionu nových pracovních míst, zavedl menší třídy na základních školách, a do národního zdravotního systému se

mu podařilo dostat nejvíce financí v historii. V červnu 2001 Labouristé opět pod vedením Tonyho Blaira volby znovu vyhráli a podařilo se jim získat většinu. Další volby v roce 2005 se Labouristům poprvé v historii podařilo vyhrát potřetí za sebou, nejspíš také díky pozitivní kampani zaměřené na investice do veřejných služeb, zatímco Konzervativci vsadili na negativní kampaň zaměřenou na imigraci a kriminalitu. Volby 2005 však byly pro Blaira poslední a v roce 2007 byl zvolen nový lídr strany Gordon Brown, který už vedl stranu do dalších voleb.¹¹⁸

Celý program Labouristů je postaven zejména pilíři diverzity – na svých stánkách uvádí kolik členů je které národnostní menšiny a kolik členů je žen a tyto menšiny se snaží podporovat. Obecně slibují ocenění poctivé tvrdé práce, vysoko kvalifikovaná pracovní místa s vysokými platy. Chtějí vybudovat a zajistit dobrou budoucnost pro mladé lidi, kde se jim dostane učňovských oborů na světové úrovni, a přístup k dostupnému vyššímu vzdělávání. Chtějí silné veřejné služby a zachránit národní zdravotní systém. To závisí na silných komunitách, kde je moc sdílena v každé části země. Slibují podmínky stejné pro všechny, ale také pravidla stejná pro všechny včetně těch v nevyšších kruzích společnosti. Chtějí vybudovat zemi, která je tu pro lid a funguje a slouží zejména pracující třídě.¹¹⁹

Celý současný program je postaven na jednom základním pilíři – pevně stanovený plán zodpovědnosti, který garantuje, že každá politika uvedená v programu bude zaplacená a ani jediný závazek nevyžaduje jakékoli dodatečné doplácení nebo dodatečné půjčování a bude vyžadovat, aby také ostatní strany přijaly takový pevně stanovený balíček výdajů. Dále se Labouristická strana zavazuje, že bude snižovat schodek státního rozpočtu každý rok.¹²⁰

V oblasti ekonomiky hlásají vybudování takové ekonomiky, která bude sloužit zejména pracujícím. Příští Labouristická vláda bude snižovat státní deficit postupně a citlivě, bez nárazových velkých škrtů, které by mohly ohrozit národní zdravotná

¹¹⁸ Labour Party: History of the Labour Party. LABOUR PARTY. *Labour Party* [online]. Newcastle, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/pages/history-of-the-labour-party>

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Labour: Manifesto* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/all>. Vlastní překlad.

system. Vymezují se proti Cameronově tvrzení, že ekonomika je spravená, protože podle nich ekonomická stabilita nedosáhla až k rodinám pracujících a za druhé selhal v případě slibu snížení státního deficitu. Ambicí labouristů je ale více než jen snížení deficitu státního rozpočtu – chtějí vybudovat ekonomiku, která funguje zejména pro pracující občany a kde je tvrdá práce odměněna a kde je možné sdílení národní prosperity. Chtějí podporovat vytváření vysoko finančně hodnocených pracovních míst pro vysoko kvalifikované zaměstnance.¹²¹

V oblasti zdravotnictví slibují záchranu národního zdravotního systému, investice do jeho budoucnosti a bude se snažit propojit služby a péči z nemocnic do domovů. V určitých bodech se program ohledně zdravotnictví shoduje, resp. je podobný tomu Konzervativnímu – obě strany slibují rychleji a snadněji dostupnou zdravotní péči na úrovni všeobecného lékařství, i odborných pracovišť. Zajímavým bodem je slib zastavení privatizace zdravotnických zařízení a pracovišť a kde jsou již klinické ústavy privatizovány, chtějí nastavit strop ziskům ze zdravotní péče. Chtějí také radikálně zlepšit podporu mentálního zdraví zejména u mladých lidí a ujistit se, aby učitelé byli schopni u mladých lidí rozpoznat mentální problémy již v počátku a poskytnout jim pomoc.¹²²

V sociální oblasti plánují zvýšit životní úroveň se zaměřením na pracující rodiny a ujistění se, že tvrdá práce je odměněna. Pro pracující rodiče tak chystají více podpory a zastaví neúnosné a nedostupné platby za energie, přepravu a nájmy. Dále slibují zvýšení minimální mzdy, nastavení stropu proti extenzivnímu zvyšování nájmů. Na příští rok pak slibují zmrazení jízdného na železnici pro dojíždějící občany. V oblasti péči o dítě chtějí zejména zákonem garantovat možnost školních družin pro děti základních škol, které budou provozovány

¹²¹ Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Economy* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/economy>. Vlastní překlad.

¹²² Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: NHS* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/nhs>. Vlastní překlad.

místními školami. Mateřská dovolení pro otce bude placena dvojnásobně a prodlouží se její trvání ze dvou na čtyři týdny.¹²³

Důležitý rozdíl v programech Konzervativců a Labouristů se týká imigrace. Labouristé vnímají imigraci jako jev, který pokud je dobře kontrolován a regulován, může do značné míry přispět ku prospěchu Británie. Zemi vidí jako sebevědomý stát, který má odvahu se dívat také ven, nikoli jen dovnitř státu a Labouristé nikdy neodřiznou stát od okolního světa. Sice připouští, že je potřeba mít dobře střežené a pevné hranice, ale zdůrazňují, že imigrace může společnosti také poskytnout velkou diverzitu, ze které bude profitovat celá společnost. Podmínkou je však vymícení ilegální imigrace a dobrý systém kontroly celkové imigrace za zvýšení počtu více kvalifikovaných a schopnějších imigrantů proti těm méně schopným.¹²⁴ V některých bodech imigrační politiky se pak shodují Labouristé s Konzervativci, například nastavení limitů pro pracovní síly z EU a vynucení přísnějších pravidel pro imigranty.

V rámci programu pro mladé lidi plánují snížit počty dětí ve třídách základních škol, snížení školného, více možností uplatnění pro mladé lidi, kteří se nechtějí dát na vysokoškolskou dráhu.¹²⁵

V oblasti bydlení se zavazují vybudovat větší jistoty pro lidi, kteří nemají vlastní bydlení a zvýší možnost koupě vlastního bydlení vytvořením fondů startovacích bytů pro výstavbu a lidé, kteří budou kupovat poprvé vlastní bydlení, budou mít přednost a stát také stanoví stropy nájmu.¹²⁶

¹²³ Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Living Standards* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/living-standards>. Vlastní překlad.

¹²⁴ Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Immigration* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/immigration>. Vlastní překlad.

¹²⁵ Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Young People* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/young-people>. Vlastní překlad.

¹²⁶ Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Housing* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/housing>. Vlastní překlad.

Co se týká politiky jako takové, chtějí labouristé zavést hlasovací právo pro 16 a 17 leté.¹²⁷

¹²⁷ Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Better Politics* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/better-politics>. Vlastní překlad.

4 Liberálně demokratická strana

4.1 Vznik, vývoj a postavení strany

Liberálně demokratická strana se zformovala v roce 1988 na základě spojení dřívější Liberální strany, z níž většina členů přešla právě k Liberálním demokratům, a Sociálně demokratické strany, která měla pouze krátkou existenci v Britském politickém životě. Od konce 80. let většina britských liberálů přešla k Liberálně demokratické straně, nicméně malá Liberální strana také stále existuje a hlásí se k tradičním liberálním hodnotám. Libdem, jak strana často bývá označována, získala 62 křesel ve volbách 2005 a stala se největší třetí stranou od roku 1923. Liberálně demokratická strana nezapadá snadno do levo-pravého kontinua. Pod vedením Paddy Ashdowna v letech 1988-99 se strana posunula blíže vlevo k Labouristům, jelikož tehdy New Labour zabrala pozici na středu politického spektra. Obecně je vnímán jejich posun vlevo týkající se otázek školního, války v Iráku, vůči níž byla strana za vedení Charlese Kennedyho velmi kritická. Strana je konzistentně více proevropská než hlavní strany. Liberální demokraté jsou velmi opatrní ohledně moci státu nad občanem a jsou kritičtí vůči tomu, jak vláda přistupuje k problémům týkajících se občanské svobody – například antiteroristické zákony. Další lídr strany Menzies Campbell zdůrazňoval tradiční liberální hodnoty jako lidská práva a zahraniční politiku založenou na mezinárodním právu.¹²⁸

Liberální demokraté se hrdě hlásí ke svým liberálním kořenům. Jako svůj historický původ vidí vznik Liberální strany před 150 lety – v roce 1859, ale jako nejstarší zdroj vnímají až dvě stě let starou tradici liberálních myšlenek až z dob anglické občanské války v soubojích liberálů a monarchie ohledně moci Parlamentu.

Samotná strana vznikla 3. března 1988 na základě Aliance Liberálů a SDP (Social Democratic Party). Aliance strávila osm měsíců vyjednáváním ohledně spojení, programu a dokonce i samotného názvu budoucí nové strany, jehož výsledkem byl kompromis a prvním lídrem stany byl v červenci zvolen Paddy Ashdown. Zrod

¹²⁸ WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>. Vlastní překlad.

strany nebyl snadný, ani ideální. Nemalá frakce Sociálních demokratů byla proti spojení, nicméně po několika uspokojivých výsledcích v doplňkových volbách tato frakce pokračujících sociálních demokratů přestala být relevantní a podařilo se ji zlikvidovat v roce 1990. Po potížích v počátcích strana také musela čelit problémům, které se vyskytují spíše jen u nově vzniklých stran. Členství, financování i morálka strany trpěly vnitřními boji ohledně spojení a nejnižšího bodu strana dosáhla ve volbách do Evropského parlamentu v roce 1989, ve kterých získala pouhých šest procent hlasů, když byla drtivě poražena Zelenými a klesla na čtvrté místo. Pod vedením Ashdowna se strana pomalu zotavila. V roce 1990 obnovila svoji pozici na polickém poli a v roce 1992 pokračovala v pozitivním vývoji, když v celostátních volbách získala celých 18 procent hlasů a dvacet křesel. K úspěchům Liberálních demokratů také přispělo prvenství Ashdowna jako nejoblíbenějšího lídra strany v politických průzkumech a také politika strany, konkrétně záruka a slib, že získá peníze, které se investují speciálně do školství, i jejich oddanost environmentalismu byla široce oceňována. Pět let ne příliš schopné vlády Konzervativců po roce 1992 pomohlo Liberálním demokratům k dalším úspěchům. V roce 1995 se Liberální demokraté dostali na pozici druhé strany lokální vlády a v mnoha městských územích se stali hlavní opoziční stranou Labouristů. Strana také získala historicky první křesla v Evropském parlamentu v roce 1994 a další úspěchy v doplňkových volbách následovaly, dokonce i po zvolení Tonyho Blaira lídrem Labouristů, což společně s jeho reformním programem New Labour podle mnoha politických komentátorů mělo vést k likvidaci Liberálních demokratů. V celostátních volbách roku 1997 strana získala 46 křesel, nejvyšší počet křesel, který kdy měla třetí strana od roku 1929. Zatímco celkový podíl hlasů nepatrně klesl na 17 procent, plné soustředění se na ta volební místa, kde bylo možné vyhrát, ukázalo, jak se dá čelit nepříznivým efektům volebního systému „vítěz bere vše“ (first-past-the-post).¹²⁹

Ashdown zachránil stranu před zapomněním, nicméně spíše kontroverzním se stal jeho projekt, kdy se snažil domluvit s Labouristy na spolupráci a společném

¹²⁹ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad.

poražení Konzervaticů. Ashdown s Blairem vyjednával dokonce o formální koalici, ale tento pokus byl znemožněn po té, co Labouristé triumfovali ve volbách 1997.¹³⁰

Nicméně předvolební dohoda o reformě ústavy pomohla k ujištění, že Blairova vláda přinesla decentralizaci pro Skotsko a Wales, začala reforma Sněmovny Lordů a přinesla proporční systém pro volby do Evropského parlamentu. Blair odmítl dodržet svůj slib ohledně referenda, které se mělo týkat reformy volebního systému do Parlamentu a přesvědčil Ashdowna, aby ustoupil od snahy o spojení s Labouristy. V srpnu 1999 Ashdown rezignoval na svou funkci. Jeho vedení bylo však úspěšné na mnoha místech – podařilo se mu zvýšit zastoupení strany v Evropském parlamentu ze dvou na deset členů a vytvoření koalice Liberálních demokratů s Labouristy v novém Skotském národním parlamentu, po které následovala podobná koalice ve Waleském národním shromáždění v roce 2000.

Příštím lídrem se stal Charles Kennedy, který méně tíhnul ke spolupráci s Labouristy a více se zaměřoval na nahrazení Konzervativců jako hlavní opoziční strany. Strana začala těžit z deziluze týkající se New Labour – získané hlasy dosáhly osmnácti procent ve volbách 2001. Události září 2001 a rozhodnutí Labouristické vlády o zapojení do americké invaze v Iráku v roce 2003 změnilo politickou situaci. Liberální demokraté byli jedini ze tří velkých stran, kdo odmítali válku a také neustálé omezování občanské svobody Labouristy ve jménu války a terorismu. Strana také kritizovala Labouristy z přílišné centralizace. Návrhy Liberální demokratů na spravedlivější daňový systém, důslednou podporu politiky životního prostředí a opozice vůči zavedení školného na univerzitách, které zavedli Labouristé, poskytlo Liberálům odlišný politický půdorys, který se těšil vysoké oblíbenosti.

Zisky hlasů v doplňkových a místních volbách pokračovaly – strana porazila Labouristy a odsunula je na třetí místo v lokálních volbách v roce 2004, a Liberální demokraté vyšli z voleb 2005 s 62 křesly a 22 procenty hlasů, nejvyšším počtem liberálních členů parlamentu od roku 1923. Strana si vedla výborně zejména u

¹³⁰ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad.

studentů a Muslimských voličů, čímž porazila nacionalisty a dostali se tak na druhé místo ve Skotsku.¹³¹

Navzdory tomu panoval mezi Liberálními demokraty pocit, že výsledky měly být ještě lepší, zejména díky tomu, že málo využili hluboké nespokojenosti s válkou a neschopností Konzervativců vybudovat schopnou opozici. Ve straně se začala projevovat rostoucí nespokojenost s Kennedyho stylem vedení strany, který byl podle některých nevypočitatelný, choulostivý a lhostejný. V kuloárech rostla obava z nedostatečného entuziazmu a nedostatečně jasného směru strany. Situaci nepomohlo ani to, co někteří již věděli a mnozí tušili – alkoholismus lídra strany, který vyústil ve dva pokusy o donucení Kennedyho, aby rezignoval. Nakonec rezignoval v lednu 2006 a novým, v pořadí třetím lídrem Liberálně demokratické strany se stal dosavadní náměstek předsedy Menzies Campbell.¹³²

Campbellovo předsednictví trvalo jen 19 měsíců a nebylo příliš úspěšným obdobím. Jako dřívější respektovaný mluvčí ministerstva zahraničí se nemohl ztotožnit se zmatkem a těžkostmi otázek předsedy vlády a jeho věk byl zesměšňován v médiích. Přestože mu bylo pouze 64, když byl zvolen, vypadal a někdy také jeho hlas zněl jako mnohem starší. Přestože obnovil cílevědomost a profesionalitu stranické organizace a provedl stranu důležitými reformami stranické politiky, výsledky místních voleb pod jeho vedením nebyly příliš povzbudivé a tak pád strany v průzkumech veřejného mínění v průběhu roku 2007 způsobil paniku u poslanců. Celá situace pak vedla k systematickému podkopávání jeho předsednictví. Kennedy nakonec v říjnu 2007 oznámil svou rezignaci. V těžkém volebním boji o post předsedy strany nakonec zvítězil Nick Clegg, když porazil Chrise Huhnea. Oba byli členy Evropského parlamentu a oba byli nově zvoleni do Dolní sněmovny v roce 2005.¹³³

¹³¹ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad

Liberální demokraté dosáhli slušného výsledku v místních volbách v roce 2008 a 2009, kdy posunuli Labouristy na třetí místo v obou případech. Strana si vedla dobře zejména ve městech a na počátku roku 2010 Liberální demokraté byli zodpovědní buď sami, nebo v koalici, za chod sedmi z deseti největších britských měst mimo Londýn.¹³⁴

Světová úvěrová krize a vyplacení několika hlavních bank vládou v letech 2008-2009 vedly k dramatickému zhoršení situace v oblasti britských veřejných financí a vyústila v zásadní proměnu politické scény. Dosavadní politika Liberálních demokratů, která z velké části stála na slibu zvýšení veřejných výdajů v klíčových oblastech, se nutně musela změnit ve světle těchto událostí.¹³⁵

Tato nutnost změn vedla k napětí uvnitř strany zejména mezi takzvanými „ekonomickými liberály“, kteří požadovali „menší“ stát a méně vládních zásahů, a takzvanými „sociálními liberály“, kteří upozorňovali na potřebu neustálých vládních akcí, zejména redukování nerovností a řešení rostoucích problémů týkajících se životního prostředí. Neshody těchto dvou částí nebyly nikdy tak tvrdé a hluboce zakořeněné, jak bylo prezentováno médiu. Nakonec vedení strany získalo podporu pro politiku škrtů, snížení deficitu státního rozpočtu a upřednostňování veřejných výdajů mnohem ostřeji.¹³⁶

Liberální demokraté vstoupili do voleb 2010 s programem založeným na spravedlnosti, zlepšení školního vzdělávání pro děti z chudších rodin, ekonomický podpůrný balíček zaměřený investice pro snížení emisí uhlíku a široký program politické a ústavní reformy. Po dramatické kampani, kdy poprvé v historii země politické televizní debaty probíhaly mezi třemi místo tradičními dvěma kandidáty a prudkými změnami veřejného mínění, Liberální demokraté skončili s malým zlepšením v počtu získaných hlasů na 23 procent, ale fakticky ztratili šest křesel díky volebnímu systému. Naproti tomu, že výsledky předchozích třech voleb měly

¹³⁴ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad.

lepší spíše mimo města napříč zemí, nyní získali větší podporu na mnoha místech, kde v minulosti neuspívali.¹³⁷

Nicméně díky skutečnosti, že výsledkem byla situace, kdy bylo obtížné sestavit většinovou vládu, dostali Liberální demokraté poprvé v historii skutečnou šanci získat podíl na vládnutí. Vyjednávání o koalici zahájili jak s Konzervativci, tak s Labouristy. Nakonec byl schválen koaliční vládní program, který obsahoval podstatnou část programu Liberálních demokratů. V květnu 2010 strana odhlasovala souhlas s vytvořením koalice s Konzervativní stranou. Pět Liberálních demokratů se stalo součástí Kabinetu, ostatních čtrnáct se stali tzv. juniorskými ministry a Nick Clegg byl jmenován stínovým předsedou vlády.¹³⁸

Liberální demokraté vnímali vstup do vlády 2010 jako šanci uvést Liberální principy do praxe a další volby 2015 vnímali jako fundamentální pro další vývoj politického liberalismu v Británii.¹³⁹

Příčiny volebního úspěchu v roce 2010 spočívaly patrně v citlivém vnímání situace a potřeb voličů, kteří volali po reformách, šetření a měli obavy z nestability způsobené ekonomickou krizí. Liberální demokraté pohotovou reakcí na změnu situace směrem od zvýšení rozpočtu jednotlivých oblastí přistoupili k politice stabilizace ekonomiky, škrťů a šetření, a jejich pozice tak mírně vychýlila vpravo na politickém spektru, samozřejmě stále v rámci pohybu na středu. Základna tohoto úspěchu se pravděpodobně postupně budovala zejména od počátku milénia, kdy na sebe strana upozornila nesouhlasem účasti Británie ve válce v Iráku a na základě dalších menších úspěchů strana postupně získávala další příznivce na lokální i celostátní úrovni. Získávala stále větší počet křesel v lokálních i celostátních volbách. K dosažení vrcholu úspěchu pomohla i světová ekonomická krize, když vláda stále investovala velké objemy financí do rezortů, zatímco bylo potřeba šetřit, a zavedla neoblíbená opatření jako například školné pro vysokoškoláky. Toho liberální demokraté využili ve svůj prospěch a podařilo se jim svým úspěchem začít

¹³⁷ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>. Vlastní překlad.

novou kapitolu v historii stranickopolitického systému Velké Británie. Strana se stala třetí nejsilnější stranou v systému a fakt, že se nakonec dostala do vlády a získala pět ministerských postů, podpořil i volební výsledek prvních dvou stran, jejichž zisky hlasů a křesel nebyly ani u jedné z nich dostačující na to, aby vytvořili většinu. Díky tomu začalo vyjednávání o koalici s Liberálními demokraty.

Liberální demokraté šli do posledních voleb, tedy do voleb v květnu 2015 s velmi jasným a stručným poselstvím. Jejich program byl tentokrát velmi stručný a jasně říkal, kde je místo Liberálních demokratů. Kampaň byla postavena také spíše mírně negativně, protože kritizovala nedostatky a neúspěchy Labouristů i Konzervativců.

Strana chce vybudovat silnou ekonomiku a spravedlivější společnost – a jasně vyjadřují, že Liberální demokraté jsou jediní, komu se dá věřit, že ukotví Británii vybudováním silnější a zdravější ekonomiky a spravedlivější společnosti, která umožní každému člověku žít svůj život. Jako důkazy uvádí důvody, jak napravili nepořádek způsobený Labouristy – vytvořením 1,5 milionu pracovních míst, zredukováním deficitu státního rozpočtu o třetinu, ulevili výdajům domácností zavedením 15 hodin péče o dítě zdarma, uzákoněním nejvyššího zvýšení důchodů v historii, snížením daně z příjmu, zavedením jídla zdarma ve školách, pomocí šedesáti tisíc zájemcům koupit jejich první dům nebo byt a pomohli ušetřit energii jednomu milionu domácností. Liberální demokraté tedy zcela jasně postavili svou poslední kampaň na úspěších, kterých se jim podařilo dosáhnout během koaliční vlády s Konzervativci od roku 2010. Nicméně jejich program byl také víceméně agresivní – neváhal totiž vyčítat nedostatky svým dvěma politickým soupeřům – Konzervativcům a Labouristům a vyzývali své voliče, aby zvolili střední cestu, kterou mohou nabídnout právě pouze Liberální demokraté.¹⁴⁰

¹⁴⁰ GORDON, Tim (ed.). What We Stand For. GORDON, Tim (ed.). *Liberal Democrats: About* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/what_we_stand_for. Vlastní překlad.

„Voliči mají trojí volbu v nadcházejících volbách: na levém křídle Labouristy, na pravém křídle stranu toriů, nebo liberální stranu na středu politického spektra. Ani Labouristům, ani toriům se nedá věřit, že budou vládnout Británii z centra.“¹⁴¹

Svoje tvrzení zdůvodňovali tím, že Labouristům se nedá věřit z ekonomického hlediska. Jejich vláda si neustále půjčovala tak dlouho, že Británii téměř přivedla k bankrotu, a nyní by si chtěla půjčit ještě víc a znovu všechny uvést v ohrožení a nejistotu. Toryům se nedá věřit, že by se k lidem chovali spravedlivě a chránili jejich svobody. Liberální demokraté zabránili Konzervativcům, aby uzákonili výpověď bez udání důvodu, zabránili provozování škol pro zisk.¹⁴²

Liberální demokraté slíbili, že budou dále budovat silnější ekonomiku a spravedlivější společnost ještě většími škrtů daně z příjmu zejména pro občany se středními a nízkými příjmy, podpořením obchodníků v rámci vytvoření dalšího milionu pracovních míst propagací odborné učňovské kvalifikace, poskytnutím finanční podpory slibným projektům, ochranou rozpočtu určeného na vědu, aby se nastartovala inovace, a také škrtáním daní obchodníkům a firmám.¹⁴³

Pravda je, že Liberální demokraté ztratili celých 49 křesel a 15,2 procent hlasů a byli odsunuti až na čtvrté místo - získali pouhých 7,9 procent hlasů a 8 křesel. Mnoho členů parlamentu tak ztratilo svá místa – ve volbách 2010 jich získali 57. Volby 2015 jsou tedy pro Liberální demokraty naprostým fiaskem a je pravděpodobné, že na příští stranické Konferenci se bude volit nový lídr strany, Nick Clegg totiž rezignoval na svou funkci 8. května 2015 s ohledem na volební neúspěch a uvedl, že nejen strana, ale hlavně liberální hodnoty utrpěly zdrcující

¹⁴¹ GORDON, Tim (ed.). What We Stand For. GORDON, Tim (ed.). *Liberal Democrats: About* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/what_we_stand_for. Vlastní překlad.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ GORDON, Tim (ed.). What We Stand For. GORDON, Tim (ed.). *Liberal Democrats: About* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/what_we_stand_for. Vlastní překlad.

porážku. Nejvíce křesel a hlasů ztratili ve prospěch SNP (Scottish National Party) a Konzervativců.¹⁴⁴

Média mluví o více příčinách neúspěchu. Na prvním místě se často mluví o tom, že Liberální demokraté ztratili mnoho svých příznivců díky tomu, že po úspěšných volbách 2010 vstoupili do koalice s Konzervativci, což jim velmi uškodilo.

Průzkumy veřejného mínění ukázaly, že po té, co Liberální demokraté přestali plnit funkci strany protestu, jejich voličská podpora začala rapidně klesat. Tím, že vstoupili do koalice s Konzervativci, ztratili zejména mnoho voličů, kteří inklinují spíše vlevo. Negativním efektem koalice se ukázala také pozice Liberálních demokratů jako malé koaliční strany, což se ukazuje jako pravidlo, že malé koaliční strany bývají ve volbách rozdrčeny. Popularitě vlády nepřispěla ani hospodářská politika koaliční vlády, když celá vláda, zejména toryové, nedokázali dodržet své předvolební sliby o snížení deficitu státního rozpočtu, zejména také díky tomu, že George Osborne postavil reformu na hlavu, když snížil daně nejbohatším.¹⁴⁵ Navíc se vědělo, že v závislosti na volebních výsledcích byl David Cameron připraven opět, podobně jako v roce 2010 vyjednávat o koalici právě s Liberálními demokraty. Někteří připisují neúspěch tomu, že se v Británii a celkově v Evropě zvedá vlna nacionalismu a antievropanství.¹⁴⁶ Jak se zdá, největší ztrátu voličů strana utrpěla, když vůbec vstoupila do koalice s Konzervativci, čímž ztratila mnoho vlevo inklinujících voličů. Strana slibovala, že zruší školné na univerzitách, které zavedli Konzervativci v dřívější vládě. Ale jejich snahy právě tady ztroskotaly a strana tak pravděpodobně přišla o významnou část mladých voličů, ale dokonce i

¹⁴⁴ Election results: Nick Clegg resigns after Lib Dem losses. *BBC News: Election 2015* [online]. 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election-2015-32633462>. Vlastní překlad.

¹⁴⁵ RAWNSLEY, Andrew. 2015 election: Voters' shifting moods have formed a five-act drama. Will there be a sixth before the curtain falls? *The Guardian* [online]. 2015, 2015-03-25 [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/mar/29/general-election-2015-hung-parliament-polling>. Vlastní překlad.

¹⁴⁶ Election results: Nick Clegg resigns after Lib Dem losses. *BBC News: Election 2015* [online]. 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election-2015-32633462>. Vlastní překlad.

na lokální úrovni mnoho Mladých liberálů vystoupilo ze strany. Ke konci volebního období přišla strana o další část voličů, tentokrát z řad těch, kteří inklinují vpravo, když se zdálo, že se strana ke Konzervativcům přiklání pouze slovy. Jak se zdá, strana postupně ztrácela další a další voliče, počínaje vstupem do koalice. Důvodem, proč Liberální demokraté ztratili mnoho hlasů právě ve prospěch Konzervativců bylo, že mnoho voličů mělo obavu, že pokud Labouristé získají dostatek hlasů, vytvoří koalici se SNP – což také chytře neustále připomínali ve své volební kampani. Nyní již bývalý člen parlamentu Tim Farron řekl, že „*když jsme vstoupili do koalice, byla to dobrá věc pro zemi, ale špatná věc pro stranu.*“¹⁴⁷

4.2 Organizační struktura a elektorát

Liberální demokraté uvádí, že demokratický styl vedení a organizace strany je pro ně jednou z nejdůležitějších věcí, a proto je demokracie reflektována i v organizační struktuře strany. Na nejnižší organizační úrovni jsou řadoví členové, kteří volí ze svých řad zástupce do celkem tří rozhodovacích výborů. Řadoví členové také mohou vstupovat do stranických organizací, kde se schází členové s podobným smýšlením, a kteří sdílí určitou identitu či zájmy. Strana je vedena výkonnými orgány, které sdružují volené zástupce z řad regionálních vlád, členy parlamentu a evropského parlamentu, a prezident a lídr strany jsou ve vedení.¹⁴⁸

Federální výkonný výbor, Federal Executive, FE, je řídicím orgánem strany. Je zodpovědný za řízení, koordinaci a provádění úkonů na federální úrovni. V jejím čele je prezident/ka strany a pod ním je 15 reprezentantů členů strany kteří jsou voleni Konferencí: nyní již bývalý lídr strany Nick Clegg, reprezentanti

¹⁴⁷ HARRIS, John. The strange death of the Liberal Democrats. *The Guardian* [online]. 2015, 2015-07-12 [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/politics/2015/jul/12/strange-death-of-liberal-democrats-leadership-vote>. Vlastní překlad.

¹⁴⁸ GORDON, Tim (ed.). Liberal Democrats: How We Work. GORDON, Tim (ed.). *Libdems: About Our Party* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/committees_organisations. Vlastní překlad.

jednotlivých zemí – Anglie, Skotsko, Wales, dále členové parlamentu, členové Evropského parlamentu, příslušníci aristokracie (Peers) a radní.¹⁴⁹

Dalším orgánem je výbor pro federální politiku (The Federal Policy Committee – FPC). Tento orgán je zodpovědný za proces vytváření stranické politiky a za uvedení výzkumu a vývoje do praxe, jejichž výsledkem jsou politické dokumenty, které slouží jako podklady pro debatu na Konferenci. V jejím čele je jeden ze členů parlamentu a dále sdružuje reprezentanty členů - 15 zástupců volených Konferencí, reprezentantů jednotlivých zemí – Anglie, Skotsko, Wales, dále členovy parlamentu, členy Evropského parlamentu, příslušníky aristokracie (Peers), radní a také lídra strany a prezidenta strany.¹⁵⁰

FCC, The Federal Conference Committee – Federální organizační výbor má na starosti konání a organizaci a činnosti spojené s Federální konferencí, kde mají reprezentanti konference příležitost rozhodovat o stranické politice a přinášet témata k diskuzi. FCC rozhoduje o místech, dějištích a konferenčních hotelech stejně jako o agendě spojenou s konferencí. FCC je veden voleným členem a počítá se jako člen FCC, dále prezident strany, Chief Whip (administrátor, jež má na starosti agendu spojenou s docházkou, volením atd.), zástupci jednotlivých zemí, zástupci z federálního výboru, zástupce z výboru pro federální politiku a dalších 12 členů volených reprezentanty Konference.¹⁵¹

Dále má strana, jak již bylo zmíněno výše, takzvané Specializované přidružené organizace, Specified Associated Organisations – SAOs. Jsou to skupiny členů strany, jež sdílí nebo podporují určitou identitu. Tyto skupiny musí být schváleny

¹⁴⁹ GORDON, Tim. Libdems: Federal Executive. GORDON, Tim. *Libdems: How We Work* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/federal_executive. Vlastní překlad.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ GORDON, Tim. Libdems: Federal Conference Committee. GORDON, Tim. *Libdems: How We Work* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/federal_conference_committee. Vlastní překlad.

Federálním výborem a jsou oprávněné předkládat návrhy na Konferenci. Těchto skupin je v současné době relativně mnoho.¹⁵²

První, Asociace zmocněnců a organizátorů, jejíž existence je založena na poskytování podpory a školení jak pro profesionály, tak pro dobrovolníky, kteří na sebe vzali roli organizátorů a zejména volebních zmocněnců ve straně. Zmocněnci jsou zodpovědní za účetnictví spojené s volebními kampaněmi a jejich kontrolou, aby fungovaly v mezích zákona a aby účty a platby byly placeny podle limitů zákona. Poskytují školení a podporu, aby strana měla jistotu, že Liberální demokraté jsou voleni zcela legálně na každé úrovni veřejného života. Poskytují školení týkající se práva spojeného s volbami, pomáhají zájemcům, jak si zorganizovat svůj čas a zvládat stres. Jednotlivá regionální uskupení strany mohou požádat o školení tohoto typu a spojit se s Asociací.¹⁵³

Druhá zmíněná asociace členů, ALDC (Association of Liberal Democrat Councillors) se zabývá volebními kampaněmi. Poskytují základní nástroje pro úspěšnou celoroční kampaň a pomáhají radním přinést a dosáhnout reálných změn, když jsou zvoleni. Členové mají přístup k šablonám a propagačním materiálům, nápadům na kampaně, informacím a radám expertů. Členy asociace se stala velká část radních a více než tisíc členů strany.¹⁵⁴

ALDES (Association of Liberal Democrat Engineers and Scientists) - Asociace inženýrů a vědců. Byla ustavena za účelem poskytnout straně zdroj odbornosti, ze kterého by se dalo čerpat. Mají kolem 250 členů z různých odborných disciplín od stavebních inženýrů, biologů, lékařů, chemiků po IT specialisty a odborníky ze sektoru energetiky. Členy nejsou pouze kvalifikovaní profesionálové, do této asociace lze vstoupit i jako laik se zájmem o vědu a inženýrství a o to, jak tyto

¹⁵² GORDON, Tim. Libdems: Specified Associated Organisations. GORDON, Tim. *Libdems: How We Work* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/saos>. Vlastní překlad.

¹⁵³ GORDON, Tim. Libdems: Agents and Organisers Association. GORDON, Tim. *Libdems: How We Work* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/agents_and_organisers_association. Vlastní překlad.

¹⁵⁴ GORDON, Tim. Libdems: ALDC. GORDON, Tim. *Libdems: How We Work* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/aldcabout>. Vlastní překlad.

disciplíny mohou být využity pro vytvoření dobré a kvalitní politiky. Asociace pořádá v rámci Konference speciální meetingy, kde diskutuje různá témata, jako například vývoj vědy v zámorí, Britský vesmírný průmysl apod.¹⁵⁵

Ethnic Minorities Liberal Democrats (EMLD) – Asociace etnických minorit existuje, aby propagovala ty členy strany, které náleží k etnickým minoritám a aby pomohla zlepšit politiku, která se zabývá tématy a problémy, které negativně ovlivňují tyto komunity. Zabývá se školením a propagací členů s cílem více tyto členy angažovat do politických procesů strany, aby hráli plnohodnotnou roli v demokratických procesech strany na všech úrovních. Předávají pozitivní obraz etnických minorit a věří v rovnost příležitostí.¹⁵⁶

Liberal Democrat Lawyer's Association – Asociace právnická, sdružuje členy strany, kteří jsou v právním vedení, advokáty, akademiky, studenty, žáky a kohokoli, kdo se zajímá o právní reformu. Její členové praktikují právo ve všech oblastech práva s širokou škálou odborných právních znalostí a zkušeností. Propagují liberální hodnoty v právní reformě a jsou pro ochranu občanských svobod a lidských práv v britském právním systému i v hmotném právu. Přispívají také k vytváření liberálně demokratické politiky soustavnou prací na právní politice a reformě právního řádu.¹⁵⁷

Liberal Democrat Women – Asociace žen pracuje na eliminaci jakékoli diskriminace založené na pohlaví. Organizace funguje jako síť napříč regiony a lokálními stranami, a je vedená radou, která dohlíží na autonomní pracovní skupiny v čele s výkonnými členy. Zaměřují se na nejčastější problémová témata, která figurují v průzkumech, soustředí se také na školení a mentorování ženských kandidátek. Organizace se také zabývá vytvářením vlivné politiky, celostátními akcemi určenými k získávání finančních prostředků a spolupracuje také s různými

¹⁵⁵ LONG, Ed. *Aldes: About* [online]. London [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.aldes.org.uk/?page_id=183. Vlastní překlad.

¹⁵⁶ GORDON, Tim. *Libdems: EMLD*. GORDON, Tim. *Libdems: How We Work* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/emld>. Vlastní překlad.

¹⁵⁷ Liberal Democrat Lawyers: LDLA. GORDON, Tim. *Liberal Democrat Lawyers Association* [online]. 2011 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdemlawyers.org.uk/>. Vlastní překlad.

skupinami žen na národní i mezinárodní úrovni. Organizace je odhodlána poskytovat víru v rovnost a spravedlnost pro všechny a ve svých řadách vítá muže i ženy.¹⁵⁸

Asociace práv sexuálních a genderových minorit (LGBT+) je asociace, jež se zabývá propagací politiky sexuálních a genderových minorit a ujišťuje se, že politika strany se zabývá jejich potřebami. Liberální demokraté byli první, kdo ve svém volebním programu zmínili i práva sexuálních menšin, rovnost manželství a jiná aktuální témata. Snaží se také podporovat politické kroky týkající se těchto fenoménů.¹⁵⁹

Liberal Youth – Asociace mladých Liberálních demokratů je křídlo mladých lidí a studentů ve straně. Pracují samostatně a mají dokonce vlastní politickou základnu, události, školení i kampaně. Mladí Liberální demokraté poskytují příležitosti pro mladé lidi, aby mohli pracovat na kampani pro stranu, a pracují jako radikální nátlaková skupina uvnitř strany. Poskytují příležitosti cestovat jak do zahraničí, tak v rámci Británie, za účelem zapojení široké komunity mladých liberálů. Členové mladší 26 let jsou členy Mladých liberálů automaticky a členům ve věku mezi 26 a 30 lety je umožněno vstoupit zaplacením malého poplatku. Zaměřují se zejména na nabírání nových lidí, zejména pokud mají nejrůznější životní zkušenosti jako starší studenti, členy pod 18 let, ženy, mladé profesionály atd.¹⁶⁰

PCA – Parliamentary Candidates Association – Asociace kandidátů do parlamentu je pro všechny členy strany, kteří aspirují stát se členem parlamentu (tzv. MP), členem evropského parlamentu (MEP), členem Skotského parlamentu (MSP) a členem Waleského shromáždění (AM) a celkově podporuje zájmy všech těchto kandidátů. Vydává časopis, který se zabývá kampaněmi, který poskytuje podporu volební činnosti, asociace také umožňuje setkání a brífinky s klíčovými ministry,

¹⁵⁸ Liberal Democrat Women: Creating a Fairer Deal for Women. *Libdemwomen: About* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdemwomen.org.uk/about>. Vlastní překlad.

¹⁵⁹ WILLIAMS, Dane. Libral Democrat: LGBT+. WILLIAMS, Dane. *LGBT+ Liberal Democrats* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://lgbt.libdems.org.uk/en/page/about>. Vlastní překlad.

¹⁶⁰ Liberal Youth: About Us. *Liberal Youth* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.liberalyouth.org/about_us. Vlastní překlad.

kteří poskytnou neformální rady a celkově funguje zejména proto, aby sloužila kandidátům do parlamentů i shromáždění.¹⁶¹

Dále je možné v rámci strany také stoupat do tzv. přidružených organizací (AOs – Associated Organisations), což jsou skupiny sdružující členy strany, kteří sdílejí určité hodnoty, názory a zájmy. AOs jsou schvalovány Federálním výborem. Jsou jimi sdružení Akce pro daň z pozemků a ekonomickou reformu ALTER (Action for Land Tax and Economic Reform), Asociace Liberálně demokratických odborářů ALDTU – Association of Liberal Democrat trade unionist, Čínští Liberální demokraté - The Chinese Liberal Democrats (CLD), Zelení Liberální Demokraté - Green Liberal Democrats, Humanisté a Sekularisté HSLD – The Humanist and Secularist Liberal Democrats, Liberálně demokratické křesťanské fórum (LDCF – Liberal Democrat Christian Forum), Asociace hendikepovaných (Liberal Democrat Disability Association), Liberálně demokratická asociace vzdělávání (The Liberal Democrat Education Association, LDEA), Liberální demokraté pro volební reformu (LDER – Liberal democrats for electoral reform), Liberální demokraté pro Evropskou skupinu (The Liberal Democrat European Group, LDEG), Přátelé ozbrojených sil (The Lib Dem Friends of the Armed Forces), Přátelé Izrele (Liberal Democrat Friends of Israel), Přátelé Kašmíru (Liberal Democrat Friends of Kashmir), Přátelé Pákaistánu (Liberal Democrat Friends of Pakistan), Přátelé Palestiny (The Liberal Democrat Friends of Palestine), Liberální demokraté pro mír a bezpečí (Liberal Democrats for Peace and Security), Liberální demokraté pro podporu žádající o azyl (Liberal Democrats for Seekers of Sanctuary), Britská skupina mezinárodních liberálů (Liberal International, British Group).¹⁶²

Anglická výkonná rada (English Council Executive, ECE) je posledním, ale neméně důležitým orgánem strany. Je řídicím orgánem všech Anglických Liberálních demokratů, kterým se také někdy říká „Anglická strana“. Je složená ze zástupců

¹⁶¹ GORDON, Tim. Libdems: Parliamentary Candidates Association. GORDON, Tim. *Libdems* [online]. 2014, 2014-01-15 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/pca>. Vlastní překlad.

¹⁶² GORDON, Tim (ed.). Libdems: Associated Organisations. GORDON, Tim (ed.). *Libdems* [online]. 2014 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/aos>. Vlastní překlad.

všech jedenácti Anglických regionálních sdružení, jež jsou voleni na svých regionálních konferencích. Výkonná rada volí vedení Anglické strany (tj. vedení všech Liberálních demokratů v Anglii), vedení Anglické výkonné rady (ECE) a také volí vedení výboru Anglických kandidátů. Anglická výkonná rada se setkává šestkrát ročně a dohlíží na chod Anglické strany. Sdružuje jedenáct anglických regionů a dvanáct členů přímo volených Anglickou radou, zástupce, kteří sedí ve Federální výkonné radě, Federálním výboru a Federálním organizačním výboru.¹⁶³

4.3 Programatika strany

V preambuli konstituce Liberálních demokratů se dočteme, že existence strany je založená na tom, aby budovala a střežila spravedlivou, svobodnou a otevřenou společnost, ve které se snaží najít rovnováhu mezi fundamentálními hodnotami svobody, rovnosti a komunity, a ve které nikdo nebude zotročen chudobou, ignorancí. Cení si svobody, důstojnosti, zdraví jednotlivců a ctí a respektuje jejich právo na svobodu svědomí a jejich právo plně rozvíjet svůj talent a schopnosti. Cílem je rozprostřít moc pro podporu různorodosti a posilovat a napomáhat rozvoji kreativity. Věří, že role státu je umožnit všem jeho občanům dosáhnout těchto ideálů a plně tak přispívat k rozvoji jejich komunit a účastnit se rozhodování, které ovlivňuje jejich životy.¹⁶⁴

Liberální demokraté chtějí svět, ve kterém lidé sdílí stejná základní práva, ve kterém žijí společně v míru a ve kterém se budou schopny jejich odlišné kultury plně a svobodně rozvíjet. Věří, že každá generace je zodpovědná za osud naší planety a tak střežením přírodní rovnováhy a životního prostředí pomůže dlouhodobému udržení života ve všech formách. Prosazováním těchto hodnot osobní i společenské spravedlnosti odmítají všechny předsudky a diskriminaci, které jsou založené na rase, barvě pleti, hendikepu, pohlaví a sexuální orientaci a

¹⁶³ GORDON, Tim (ed.). *Libdems: English Council Executive*. GORDON, Tim (ed.). *Libdems: How We Work* [online]. 2014 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/english_council_executive. Vlastní překlad.

¹⁶⁴ Our Constituion: Preamble to Our Constitution. , The Liberal Democrats. *Libdems: About Our Party* [online]. London, 2012 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/constitution>. Vlastní překlad.

vzdorují všem formám zakořeněných privilegií a nerovností. Nicméně si uvědomují, že tento boj za svobodu a spravedlnost nikdy neskončí, proto propagují lidská práva a otevřenou vládu, udržitelnou ekonomiku, která slouží pravým potřebám, poskytuje veřejné služby nejvyšší kvality, mezinárodní akce založené na vzájemné spolupráci a propojení všech lidí a zodpovědné spravování země a jejích zdrojů. Liberální demokraté chtějí, aby lidé byli co nejvíce zapojeni do chodu života jejich komunit, proto chtějí posilovat demokratické procesy a takový reprezentativní systém vlády, ve kterém budou efektivní parlamentní instituce, svoboda informací a rozhodnutí budou dělána na nejnižší možné úrovni s férovým volebním systémem pro všechny volby. Budou vždy bránit právo psát, mluvit, uctívat, sdružovat a volit svobodně a budou vždy chránit práva občanů, aby si mohli užívat soukromí a jejich vlastní životy a domovy. Liberální demokraté věří, že suverenita spočívá v lidech a autorita v demokracii se také odvozuje od lidu a tudíž ctí jejich právo určovat formu vlády, která nejvíce vyhovuje jejich potřebám. Zavazují se k propagaci demokratického celostátního vedení, v jehož rámci bude co největší množství moci praktikováno národy a regiony Británie. Také se zavazují k propagaci prosperujícího demokratického systému místních vlád, díky kterým budou dělána rozhodnutí na lokální úrovni.¹⁶⁵

Chtějí podporovat silnou a udržitelnou ekonomiku, která podpoří procesy tvorby bohatství, bude rozvíjet a užívat dovedností lidí a bude fungovat ve prospěch všech, se spravedlivým a přesným rozdělením odměn a úspěchu. Chtějí vidět demokracii, spolupráci a princip spolupráce v oblasti průmyslu a obchodu v rámci soutěživého prostředí, ve kterém stát dovolí trhu operovat svobodně tam, kde to bude možné, ale zasáhne tam, kde to bude nutné. Liberální demokraté propagují vědecký výzkum a inovace a zapojení technologické změny ku prospěchu lidí. Libdems jsou pro to, aby se pracovalo na smyslu pro partnerství a komunity ve všech oblastech života. Chápou, že samostatnost každého člověka je střežena jejich osobním vlastnictvím, ale na druhou stranu trh samotný nedistribuuje bohatství a příjmy spravedlivě. Proto

¹⁶⁵ Our Constituion: Preamble to Our Constitution. , The Liberal Democrats. *Libdems: About Our Party* [online]. London, 2012 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/constitution>. Vlastní překlad.

podporují co nejširší rozdělení bohatství a jsou pro práva všech občanů na sociální opatření a kulturní aktivity. Chtějí, aby veřejné služby byly více vnímavé vůči lidem, kterým slouží, aby rozvíjely svoji různorodost a inovace, aby byly dostupnější pro všechny. Také hlásají, že jejich odpovědnost za spravedlnost a svobodu nemůže být spoutána státními hranicemi, protože jsou odhodláni bojovat s chudobou, útlakem, hladem, ignorancí, nemocemi a agresí, kdekoli se objeví a budou prosazovat volné šíření myšlenek, lidí, zboží a služeb. Pokud to bude nutné, vedle národní suverenity jsou také ochotni spolupracovat s jinými zeměmi za dosažením spravedlivého a poklidného řádu a udržitelného systému společného bezpečí.¹⁶⁶

V rámci Evropské komunity apelují na hodnoty federalismu. Budou přispívat k procesu míru a odzbrojování, eliminaci světové chudoby a společnému střežení demokracie tím, že budou hrát plnou a konstruktivní roli v mezinárodních organizacích, které sdílí podobné cíle. To jsou podmínky svobody sociální spravedlnosti, za které je zodpovědný každý jednotlivý občan a povinnost státu je chránit a rozšiřovat. Liberální demokraté mají ve svých řadách muže i ženy, kteří společně pracují na dosažení těchto cílů.¹⁶⁷

Konstituce Liberálních demokratů nicméně existuje na několika úrovních, výše uvedené cíle a myšlenky se týkají Federální úrovně, tj. jde o Federální konstituci strany, která se týká všech Liberálních demokratů na celém území Británie. Dále má každý region svou vlastní konstituci – Konstituce Anglických Liberálních demokratů, Konstituce Skotských Liberálních demokratů a Konstituce Waleských Liberálních demokratů. Tyto konstituce již obsahují cíle a myšlenky více na regionální úrovni, s ohledem na společné hodnoty Liberálních demokratů.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Our Constituion: Preamble to Our Constitution. , The Liberal Democrats. *Libdems: About Our Party* [online]. London, 2012 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/constitution>. Vlastní překlad.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ The Constitutions of the Liberal Democrats. In: *The Constitutions of the Liberal Democrats* [online]. Brighton: Federal Conference, 2012 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/constitution>. Vlastní překlad.

V konstituci se uvádí, že cílem strany je na prvním místě být nástupcem Liberální strany a Sociálně demokratické strany, jež byly předchůdci Liberálních demokratů. Snahou je dosáhnout cílů uvedených v preambuli. Aby bylo těchto cílů dosaženo, musí být zajištěno, že budou zástupci Liberálních demokratů zvoleni jako členové parlamentu, dále Evropského parlamentu a jako členové místních a ostatních volených veřejných autorit.¹⁶⁹

Liberální demokraté jsou voliči vnímáni jako strana pohybující se na středu politického spektra. Rozložení jejich voličů je velmi pestré. Základnu tvoří tradiční voliči, kteří vyznávají klasické liberální hodnoty demokracie a svobody a odkazují se na Liberální dědictví strany. Jelikož se strana pohybuje na středu, snaží se cílit na voliče, kteří jsou sice na středu, ale mohou inklinovat vpravo – tedy směrem ke Konzervativcům, nebo mírně vlevo – směrem k Labouristům. Ve svých volebních kampaních pak tedy strana nutně musí oslovovat co nejvíce středových voličů, včetně těch, kteří mají tendenci inklinovat na jedno nebo druhé křídlo politického spektra. Mnoho příznivců má také strana v řadách etnických a sexuálních menšin, a zejména pak u mladých lidí a studentů, což je dáno programem strany, který je velmi přívětivý k těmto skupinám společnosti – jak již bylo rozebráno výše, prosazují práva a svobody a rovnost.

¹⁶⁹ The Constitutions of the Liberal Democrats. In: *The Constitutions of the Liberal Democrats* [online]. Brighton: Federal Conference, 2012 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/constitution>. Vlastní překlad.

5 Závěr

Liberálně demokratická strana je poměrně mladé politické uskupení, vznikla teprve na konci 80. let 20. století. Původ a kořeny, ze kterých vzešla a ke kterým se hlásí, jsou ale mnohem starší. Vrací se až o dvě stě let do minulosti, kdy frakce pokrokových poslanců – whigů, obhajovala svrchovanost parlamentu vůči královské moci. Pokračovatelem těchto hodnot se stala Liberální strana, která působila jako jedna ze dvou hlavních stran britského stranického systému až do 20. let 20. století. Následovníkem liberálních hodnot se stala právě Liberálně demokratická strana. Zakladatelé strany byli liberálové a sociální demokraté.

V (původním) čistém bipartismu byly volby vždy ve znamení souboje mezi dvěma rivaly – Liberály a Konzervativci. Konzervativní strana reprezentovala pravici a Liberální strana byla na levém křídle britského politického kontinua. S ohledem na Sartoriovskou charakteristiku bipartismu, jehož rysem je dostředivý charakter – tedy že rivalitní strany mají tendenci přibližovat se středu ve snaze získat středové, nevyhraněné voliče. Liberálně demokratická strana pokračuje v liberální tradici a tak by se dalo očekávat její umístění na levici, nicméně v době vzniku strany bylo levé křídlo již obsazeno Labouristy a tak se Liberální demokraté museli více přiblížit středu. V programu si zachovali relativně mnoho čistě liberálních prvků, museli jej ale také přizpůsobit středovým voličům, ve snaze získat jejich sympatie. Ve volbách roku 2010 strana schválila volební program šetření, škrtů a snižování státního deficitu a ocitla se tak neblíže středu za celou svou éru. Program pro poslední volby 2015 zůstal velmi podobný a Liberální demokraté v něm slibovali, že budou pokračovat v politice šetření, snižování schodku státního rozpočtu a stabilizaci ekonomiky. Také průzkumy veřejného mínění ukazují, že voliči vnímají Liberální demokraty spíše jako stranu středu, s jemnými odchylkami vlevo či vpravo.

Liberální demokraté si postupně během své krátké existence postupně získali stále větší počet sympatizantů, což se projevovalo také úspěchy ve volbách, nejprve v regionálních a doplňkových volbách a postupně se pozitivní trend projevil také v celostátních volbách v roce 2005 a 2010 v počtu získaných křesel v Parlamentu i ve volbách do Evropského parlamentu.

Elektorát strany se během posledních let proměnil relativně mnoho. Voličskou základnu tvoří tradiční sympatizanti strany, podporující principy liberalismu, demokracie a občanských svobod. Liberální demokraté mají velmi silnou podporu u mladých lidí a studentů, ale v průběhu volebního období, kdy liberálové vládli v koalici s Konzervativci, ztratila strana významný počet mladých voličů. Strana má velký počet zastánců také v řadách různých etnických, národnostních, sexuálních menšin a hendikepovaných. Důvodem je jednak programatika strany, jež je velmi tolerantní a otevřená vůči diverzitě všeho druhu, jednak také konkrétní výsledky ve snaze usnadnit těmto menšinám život a zasazování se o propagaci těchto menšin. Strana vždy také cílila na voliče středu, nicméně vždy tíhla spíše k levici a voličům levice. Mnoho z nich bohužel ale také ztratila, jakmile vstoupila do koalice s Konzervativci po volbách 2010.

Celostátní volby 2010 přenesly zcela novou situaci na politickou scénu. Na základě volebních výsledků nebylo možné, aby jedna ze dvou nejsilnějších stran sestavila většinovou vládu, s ohledem na charakteristický rys bipartismu, kdy dvě nejsilnější strany naprosto vylučují spoluúčast na vládě. V těchto volbách se třetí nejsilnější stranou stali právě Liberální demokraté, jejichž volební výsledek byl nejlepší v historii strany. Měli takový úspěch, že dostali poprvé možnost se reálně účastnit na vyjednávání o sestavení vlády a nakonec vytvořili koalici s Konzervativci. Přestože tyto volby byly výjimečným úspěchem Liberálních demokratů, sama strana s výsledky nebyla tak spokojená a lídr Nick Clegg řekl, že volební úspěch mohl být daleko lepší. Důvody jejich úspěchu byly jednak nový program, který stranu posunul mírně vpravo a jednak souhra okolností, které dokázali liberální demokraté dobře využít. Konkrétně se v programu zavázali, že stabilizují ekonomiku, sníží deficit státního rozpočtu, budou provádět škrtů a peníze poputují tam, kde jsou nejvíce potřeba. Jedno z nejcitlivějších témat bylo školné, které dříve zavedli Konzervativci. Liberální demokraté se zavázali, že se postarají, aby bylo zrušeno. Tento program reagoval na aktuální potřeby společnosti a také straně pomohla k vítězství předchozí vlády, které kritizovali pro velké utrácení, zavedení školeného na univerzitách.

Sami Liberální demokraté o dalších volbách v roce 2015 prohlašovali, že ukáží, kam bude strana v příštích letech směřovat. Volební program byl velmi podobný

tomu z roku 2010. Strana slibovala stabilizaci ekonomiky, další snižování deficitu, nová pracovní místa, přesto ale byli ve volbách drtivě poraženi. Důvodem fiaska je mnohé. Strana přišla o své levicové voliče v momentě, jakmile vstoupila do koaliční vlády s Konzervativci v roce 2010. Další ztrátu sympatizantů strana utrpěla, když bylo jasné, že neprosadí zrušení školného na univerzitách - šlo o voliče z řad studentů a mladých lidí. Liberální demokraté dokonce čelili opouštění strany Mladými liberálními demokraty, zejména na regionální úrovni. Přestože programy voleb 2010 a 2015 se příliš nelišily, jejich výsledky voleb pro Liberální demokraty byly naprosto rozdílné.

V době odevzdání práce se očekává určení nového směru strany, jelikož má být zvolen nový lídr po té, co Nick Clegg odstoupil z funkce po drtivé volební porážce. Nový předseda by měl vést Liberální demokraty do dalších celostátních voleb v roce 2020. Dá se očekávat, že ve straně nastanou velké změny a bude se rozhodovat o další pozici a určení dalšího směru, kterým se bude strana ubírat. Jasně však je, že nastalo nelehké období, protože se liberálové potýkají s velkými problémy.

Přínos práce spočívá v analýze dostupných informačních zdrojů, které se týkají problematiky politických stran ve Velké Británii a zejména Liberálně demokratické strany. Obecně existuje relativně malé množství českých zdrojů, které by se zabývaly Liberálně demokratickou stranou. Hlavním přínosem bylo poskytnout ucelené informace o tomto tématu analýzou zdrojů zejména v anglickém jazyce a přiblížit tak českým studentům, pedagogům a zájemcům tuto problematiku.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

Knižní publikace

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-71-8.

CHYTILEK. *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-038-0.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4.

STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman

Elektronické publikace

KUTA, Martin. Parlamentní volby 2010 ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska 8/2010. Parlament České republiky, Parlamentní institut. 2010
PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, POSLANECKÁ SNĚMOVNA. *Ústava České republiky* [online]. Praha, 1992 [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

WATTS, Duncan. *Glossary of UK Government and Politics* [online]. Edinburgh University Press, 2007 [cit. 2015-02-23]. ISBN 9780748631025. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10309060>

WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>

Internetové časopisecké a novinové zdroje

BBC: News, Election 2015. BBC. *BBC: Election 2015* [online]. 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election/2015/results>.

BBC: News. BBC. *Election 2010: National Results* [online]. London, 2010, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>.

Election results: Nick Clegg resigns after Lib Dem losses. *BBC News: Election 2015* [online]. 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election-2015-32633462>.

HARRIS, John. The strange death of the Liberal Democrats. *The Guardian* [online]. 2015, 2015-07-12 [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/politics/2015/jul/12/strange-death-of-liberal-democrats-leadership-vote>.

RAWNSLEY, Andrew. 2015 election: Voters' shifting moods have formed a five-act drama. Will there be a sixth before the curtain falls? *The Guardian* [online]. 2015, 2015-03-25 [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/mar/29/general-election-2015-hung-parliament-polling>.

RICHARDS, Steve. What happens if nobody wins the UK election? 1974 is a warning. *The Guardian: Comment is Free* [online]. 2015, 2015-02-06 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/06/what-happens-nobody-wins-election-1974-warning>.

ROBINSON, Nick. Election 2015: Analysis from BBC Correspondents. *BBC: News* [online]. 2015, 2015-05-08 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election-2015-32650417>.

The Constitutions of the Liberal Democrats. In: *The Constitutions of the Liberal Democrats* [online]. Brighton: Federal Conference, 2012 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/constitution>.

Internetové zdroje

Conservative Party. MABBUTT, Alan (ed.). *Conservatives: Manifesto* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <https://www.conservatives.com/manifesto>.

GORDON, Tim (ed.). What We Stand For. GORDON, Tim (ed.). *Liberal Democrats: About* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/what_we_stand_for.

GORDON, Tim (ed.). Liberal Democrats: How We Work. GORDON, Tim (ed.). *Libdems: About Our Party* [online]. London, 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/committees_organisations.

GORDON, Tim. Libdems: Parliamentary Candidates Association. GORDON, Tim. *Libdems* [online]. 2014, 2014-01-15 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/pca>.

GORDON, Tim (ed.). Libdems: Associated Organisations. GORDON, Tim (ed.). *Libdems* [online]. 2014 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/aos>.

GORDON, Tim (ed.). Libdems: English Council Executive. GORDON, Tim (ed.). *Libdems: How We Work* [online]. 2014 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.libdems.org.uk/english_council_executive.

Labour Party: History of the Labour Party. LABOUR PARTY. *Labour Party* [online]. Newcastle, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/pages/history-of-the-labour-party>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Labour: Manifesto* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/all>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Economy* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/economy>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Housing* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/housing>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: NHS* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/nhs>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Living Standards* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/living-standards>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Immigration* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/immigration>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Young People* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/young-people>.

Labour: Manifesto. LABOUR PARTY. *Manifesto: Better Politics* [online]. 2015. Newcastle, 2015, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.labour.org.uk/manifesto/better-politics>.

Liberal Democrats. GORDON, Tim. *Liberal Democrats: History* [online]. London [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/history>.

LONG, Ed. *Aldes: About* [online]. London [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.aldes.org.uk/?page_id=183.

Liberal Democrat Lawyers: LDLA. GORDON, Tim. *Liberal Democrat Lawyers Association* [online]. 2011 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdemlawyers.org.uk/>.

Liberal Democrat Women: Creating a Fairer Deal for Women. *Libdemwomen: About* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdemwomen.org.uk/about>.

Liberal Youth: About Us. *Liberal Youth* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www.liberalyouth.org/about_us.

Our Constituion: Preamble to Our Constitution. , The Liberal Democrats. *Libdems: About Our Party* [online]. London, 2012 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.libdems.org.uk/constitution>

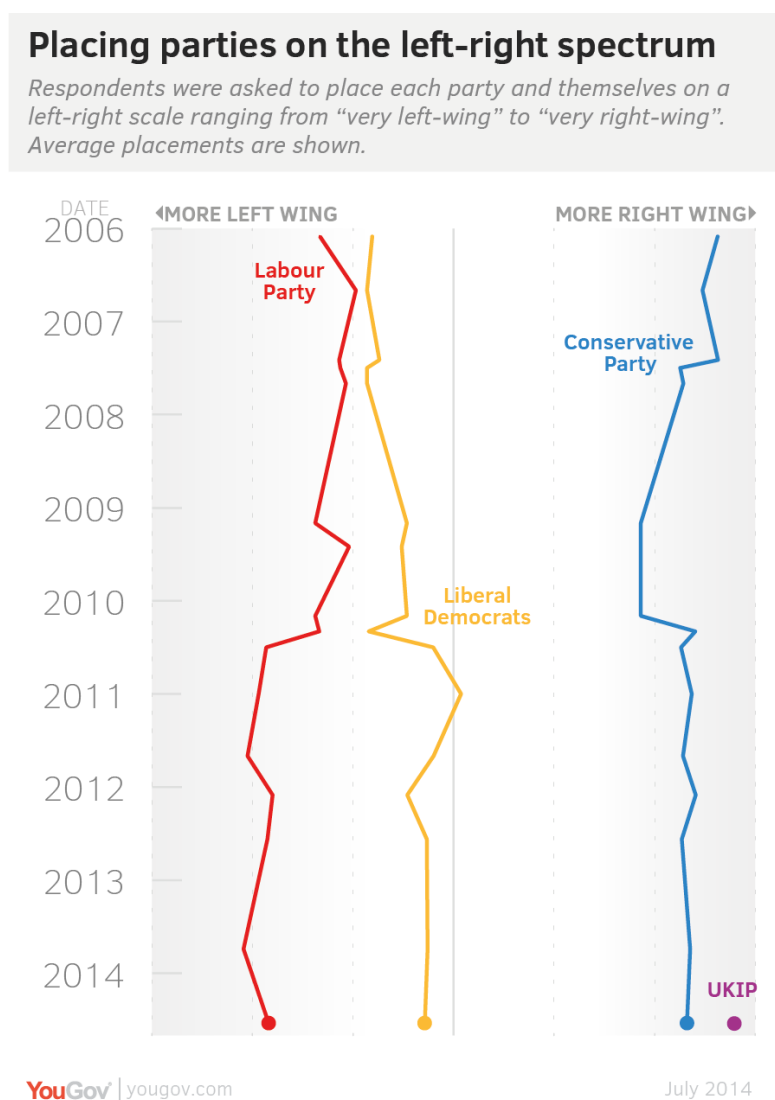
WILLIAMS, Dane. Libral Democrat: LGBT+. WILLIAMS, Dane. *LGBT+ Liberal Democrats* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://lgbt.libdems.org.uk/en/page/about>.

7 Seznam příloh

Seznam tabulek

Tabulka 1

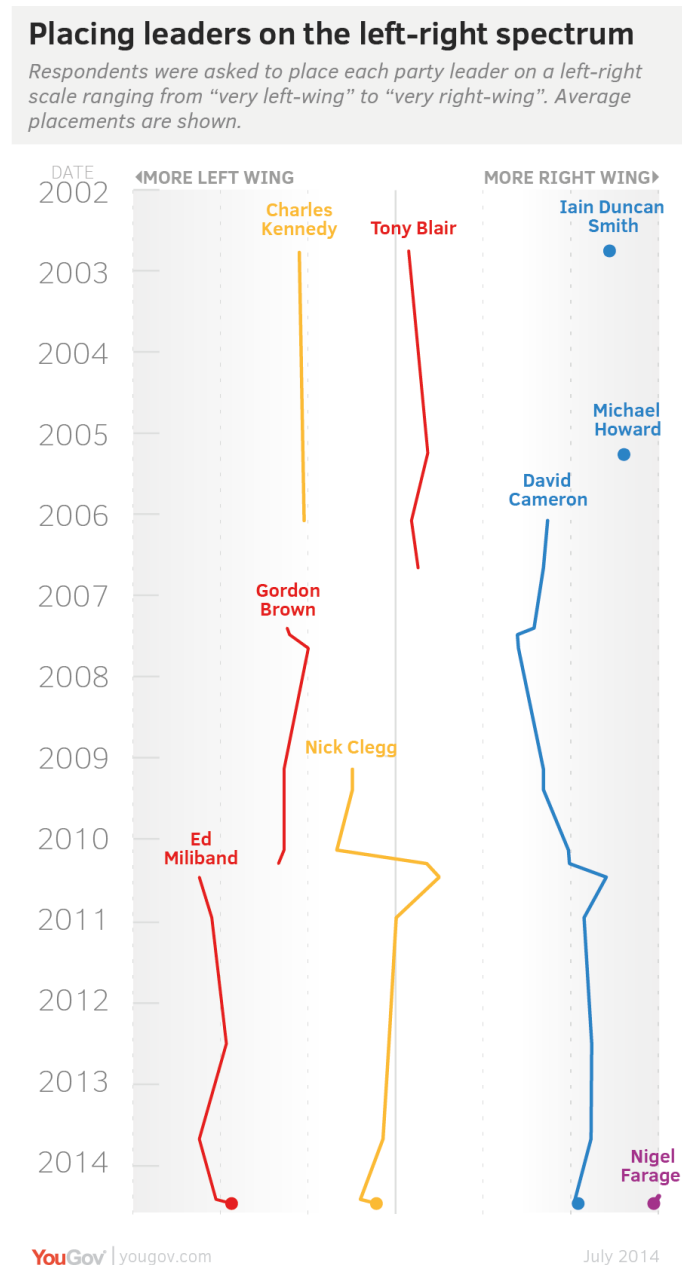
Výsledky průzkumu veřejného mínění, kde voliči odpovídali na otázku, kam na politickém spektru by umístili tři hlavní britské strany. Výsledky jsou z roku 2014.

Zdroj: <https://yougov.co.uk/news/2014/07/23/britains-changing-political-spectrum/>

Tabulka 2

Výsledky průzkumu veřejného mínění, kdy voliči odpovídali na otázku, na jaké pozici politického spektra vnímají lídry tří hlavních britských politických stran. Výsledky jsou z roku 2014.

Zdroj: <https://yougov.co.uk/news/2014/07/23/britains-changing-political-spectrum/>

Tabulka 3

Střídání vlád od roku 1945 do roku 1997. Tabulka ukazuje, jak se v tomto období střídaly vlády Labouristů a Konzervativců.

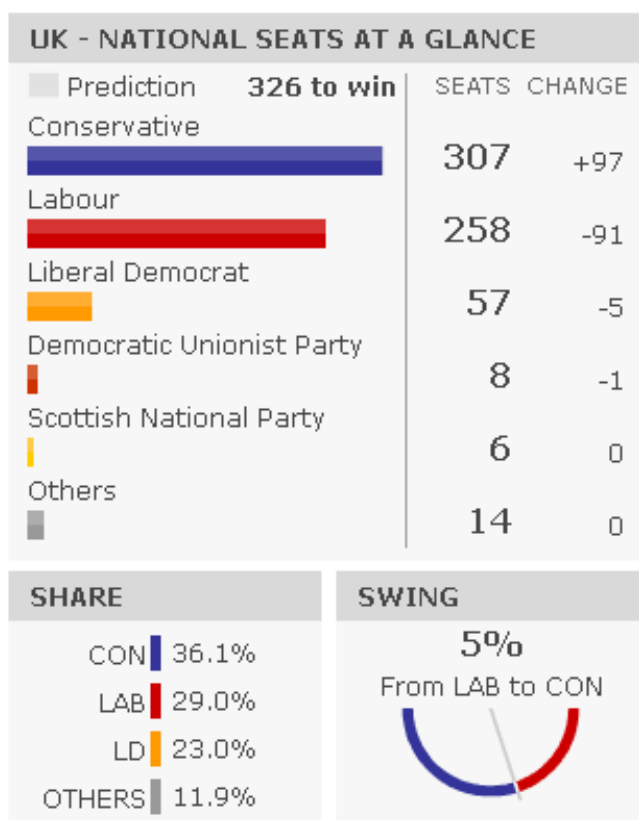
TABLE 1.2 *Party composition of national government since 1945*

Dates	Party of government	Status	Prime minister
07/45–10/51	Labour	Majority	Attlee
10/51–04/55	Conservative	Majority	Churchill
04/55–01/57	Conservative	Majority	Eden
01/57–10/63	Conservative	Majority	Macmillan
10/63–10/64	Conservative	Majority	Douglas-Home
10/64–06/70	Labour	Majority	Wilson
06/70–02/74	Conservative	Majority	Heath
03/74–03/76	Labour	Minority/Majority ¹	Wilson
03/76–05/79	Labour	Majority/Minority ²	Callaghan
05/79–11/90	Conservative	Majority	Thatcher
11/90–05/97	Conservative	Majority/Minority ³	Major
05/97–	Labour	Majority	Blair

Zdroj: WEBB, Paul. *The Modern British Party System* [online]. London: Sage Publications, 2000 [cit. 2015-02-22]. ISBN 0803979436. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10567114>

Tabulka 4

Volební výsledky z roku 2010 přehledně ukazují počet získaných křesel jednotlivými stranami a je jasné vidět, že žádná ze tří hlavních stran nezískala počet 326 hlasů potřebných pro sestavení většinové vlády.

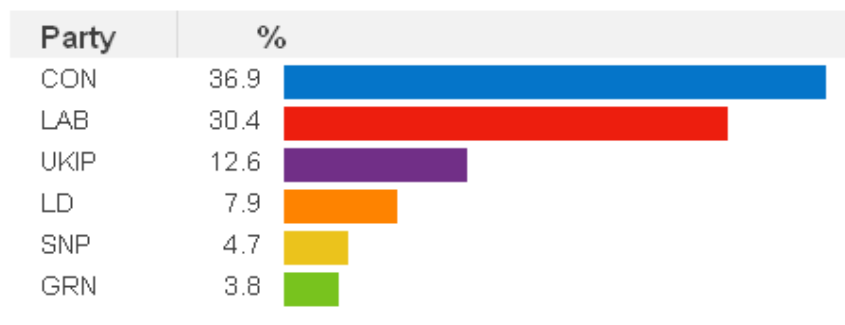

Zdroj: BBC: News. BBC. *Election 2010: National Results* [online]. London, 2010, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/shared/election2010/results/>.

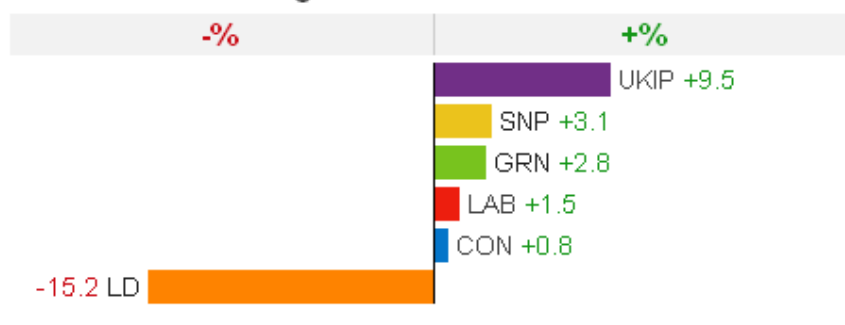
Tabulka 5

Tabulka 4 ukazuje volební výsledky roku 2015, podíl získaných hlasů a změnu počtu získaných hlasů v procentech oproti volbám z roku 2010.

UK vote share after 650 of 650 seats

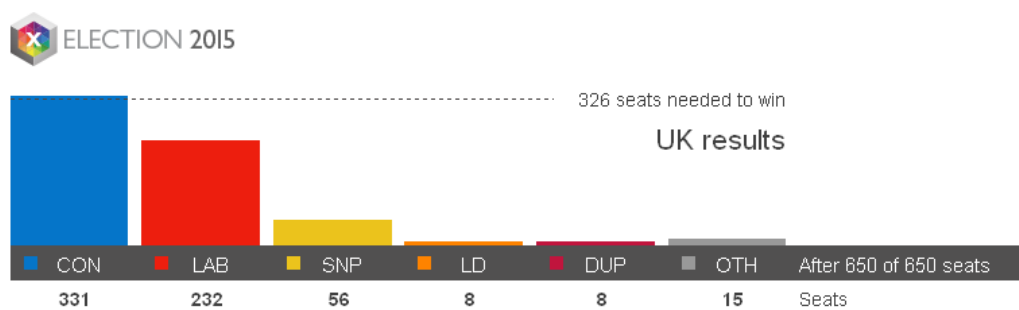
UK vote share change since 2010 after 650 of 650 seats

Zdroj: Election results: Nick Clegg resigns after Lib Dem losses. *BBC News: Election 2015* [online]. 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election-2015-32633462>.

Tabulka 6

Volební výsledky ve volbách 2015 hlavních politických stran Velké Británie ukazují počet získaných křesel.

Zdroj: Election results: Nick Clegg resigns after Lib Dem losses. *BBC News: Election 2015* [online]. 2015 [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/election-2015-32633462>.

